

Cerkveni

GLASILO SLOVEN
SKIH CERKVENIH
GLASBENIKOV

Glasbenik

ŠT. 7, 8

JULIJ ♦ 1940 ♦ AVGUST

LETO 63

Dr. A. Dolinar:

Pregled slovenske cerkvene glasbe.

III.

Mejna razdobja, v katerih bomo orisali pregled slovenske cerkvene glasbe v njenem organskem razvoju, bi bila naslednja:

1. Preporodna doba.
2. Cecilijanska doba.
3. Doba Novih Akordov.

1. Preporodna doba.

V tej dobi gre za gradnjo in izoblikovanje narodnega jezika, kar naj dá osnovo za zmeraj jačji porast narodne samozavesti: na tej podlagi naj se začne udejstvovanje na vseh kulturnih panogah: umetnostnih, socialnih in političnih. Za nas vpoštev prihajajočo splošno-evropsko idejno usmerjenost druge polovice 18. stol., ki vpliva tudi na naše duševno življenje, smo že v kratkih obrisih očrtali. Prihajamo zdaj do naših ožjih razmer. Osrednja osebnost te dobe v cerkveni glasbi je Gregor Rihar. Sleherni njegov življenjepisec mu nadeva visokomiselne naslove: slavni mož, ki je naučil Slovence v cerkvi in doma lepo peti. Ime mu je Gregor Rihar (Drobtinice XXII. letnik, str. 91); mož, ki je bil preroditelj slovenskega petja (Dom in Svet XI. letnik, str. 597); na nebu slovenske cerkvene glasbe sveti visoko nje vodnica — Gregor Rihar (Slovenija). Velikokrat slišimo primero: Kar je Vodnik slovenskemu slovstvu, to je Rihar naši glasbi.

Njegova izredna pomembnost nam bo še bolj dojemljiva, če v kratkih obrisih pregledamo domače slovenske prilike, na katere je Rihar nujno moral nasloniti svoje delo. V 5. zvezku »Cvetja« beremo, da je Zoisova zasluga, ki je spoznal in vzdramil slovenskega pesnika in pisatelja v Valentinu Vodniku. Zois mu je kazal potrebo poljudnega izražanja in upoštevanja ljudskega okolja: »Vse, kar pride iz vašega peresa, mora biti pisano v ljudskem tonu in za ljudstvo.«¹

Tudi Rihar je moral istotako stopiti k ljudstvu, če je hotel kaj trajnega ustvariti! Kdo pa je tedaj predstavljal slovensko ljudstvo? Pred letom 1848 se je moral vsak, ki je hotel dobiti živ stik s slovenstvom, zatekati

¹ Cvetje iz domačih in tujih logov V, str. 15.

h kmetu. Medtem, ko so v tej dobi — pri drugih narodih — namesto dvorov in plemstva ravno meščani prevzemali vodilno vlogo v skrbi za narodovo kulturo, tudi jezikovno, je pri nas še zmeraj ostal preprosti človek nosilec teh narodovih dobrin. Vse onstran kmečkega stanu (izvzemši duhovščino) je bilo v nemškem objemu in mrtvo za narodno-kulturni razvoj.² V št. 3—4 »Cerkv. Glasbenika« omenjena državna kulturna prizadevanja — zlasti za cesarja Jožefa II. — so imela izrazito nemški značaj in cilj, so pa nehoti krepila tudi narodne tvorne sile, ki so našle pri Slovencih svoj močan izraz v velikem narodnem kulturnem pionirstvu Marka Pohlina, barona Zoisa in V. Vodnika.³ Kratko medvladje Francozov v naših krajih je prvo iskro narodne zavesti še bolj raznetilo, saj smo v teh letih zadihali tudi v političnem pogledu svobodnejše in začutili, kakšnih dobrot bi prinesla politična prostost razmahu slovenske kulture. Obenem je prišel tedaj do vidnega izraza tudi slovenski značaj teh pokrajin, ki so ga Francozi kot prvi priznali in upoštevali. Slovenski jezik je dobil veljavo v uradu in v šoli, dobili smo slovensko univerzo, ki je bila po odhodu Francozov zopet ukinjena, naš kmet pa je bil rešen graščinskega jarma in prost tlake.

Žal pa je Napoleonova zvezda prav kmalu zašla in nad Evropo ter nad slovenskimi pokrajinami je zavladal nazadnjaški in neplodni policijski Metternichov absolutizem, ki je v srednji Evropi nad tri desetletja nasilno zadrževal uveljavljanje svobodoumnih idej francoske revolucije in s tem tudi ves kulturni in gospodarski napredek narodov. Kakor navadno vsak absolutizem se je pa končal tudi ta z revolucijo (l. 1848), ki pomenja končno vstajenje in uveljavljanje narodov.

»Z osvoboditvijo so pravilno začutili narodni voditelji, da je velika dolžnost vseh, da se čimbolj onikajo. Osnovale se je Slovensko društvo (22. XI. 1848) z izrazitim slovenskim kulturnim programom: materni jezik bo kraljeval po deželi kakor se spodobi, da bo prvak v šoli in uradu. Novo ustanovljena slovenska društva so imela važno nalogo, da utirajo pot slovensčini v olikano družbo, da se izobraženi krogi v njih privadijo domačemu jeziku: da bi meščanski krogi pomenili živo narodno plast, ki naj bi ustvarjala narodu višje kulturne dobrine.«⁴

Vsa ta vprašanja je nujno treba vzeti v pretres, da spoznamo, v koliko se je mogla slovenska glasba nasloniti na slovenske sile. Nima smisla govoriti o slovenski glasbi, če ne poznamo predpogojev — narodne samozavesti in netilca te samozavesti — narodnega jezika, na podlagi katerih je rast taiste šele mogoča.

Na razvoj verskega življenja v tej dobi — prvi polovici 19. stoletja — sta vplivala zlasti dva činitelja: janzenizem in stališče novih ilirskih gospodarjev do cerkve. Glede razmerja le-teh do Cerkve je treba imeti pred očmi dejstvo, da je bilo novo francosko cesarstvo otrok velike revolucije, ki ji ni bilo do krščanstva in je pospeševala le češčenje razuma. Tudi po sklenjenem konkordatu z apostolsko stolico je ostal Napoleon še nadalje nasilen samodržec, ki ni spoštoval nad seboj nobene oblasti ter tudi duhovnega gospodstva ni trpel; tudi Cerkev je hotel usužajiti svoji lastni koristi.⁵

Nova državna uprava do cerkvenih ustanov ni poznala nobene obzirnosti: razpustila je vse cerkvene bratovščine (razen dveh), si lastila pravico določevati število bogoslovcev, ki so smeli biti posvečeni za duhovnike, pouk verouka pove-

² Bohinjski teden, str. 78, 79.

³ Erjavec, Slovenija in Slovenci, str. 30.

⁴ Bohinjski teden, str. 80.

⁵ Mal: Zgodovina slov. naroda VII, str. 141.

rila svetnim učiteljem, započela ustanavljati prostozidarske lože, ki so končno imele namen širiti neko splošno brezkonfesionalno krščanstvo — in še mnogo drugih stvari, tako da je za нравno življenje imelo to nedogledno slabe posledice, ki so se kazale še dolgo po odhodu Francozov.

V drugem oziru škodljiv je bil janzenizem. Miselnost janzenizma je imela pred očmi edini cilj, da v svojem duhu preobrazi vse cerkveno življenje. Ljubljansko škofijo so vladali tedaj škofje: Mihael Brigido, Anton Kavčič, po rodu Slovenec, in Avguštin Gruber. Vso oblast v škofiji so tedaj imeli pristaši janzenizma; v bogoslovnem semenišču so istotako gospodovala janzenistiska načela tja do konca drugega desetletja 19. veka.

Mnogi duhovniki so izprevideli, da pretirana strogost versko življenje med ljudstvom le uničuje, нравnost pa vidno izpodkopuje; vendar so šli z reformno strujo, da se izognejo napadom in preganjanju.

Odločni nasprotniki so bili novi struji redovniki, med njimi posebno frančiškani, katerim so se pozneje pridružili duhovniki, ki slučajno niso dobili verske vzgoje in duhovske izobrazbe le v graškem ali ljubljanskem semenišču.

Ljudstvu pa nova struja že zato ni prijala, ker je odpravila toliko udomačenih ljudskih običajev, praznikov in pobožnosti.

Odpor proti janzenizmu se je pojavil v novem katoliškem gibanju, kateremu je bil začetnik redemptorist sv. Klemen Marija Dvořák (Hofbauer). Tega je poslušal na Dunaju tudi Friderik Baraga, ki je v tem smislu deloval v svoji dušnopastirski službi v domovini kot ustanovitelj bratovščine Srca Jezusovega in pisatelj nabožnih knjig. Nakopal si je vsled tega razne preiskave, bil izpostavljen napadom od strani svojih sobratov, katerim se je končno umaknil v Ameriko. Kakšen je bil vpliv janzenistične struje na ostalo duševno življenje?

Janzenizem je bil po svojem izviru cerkvena reformna struja, pač pa so se pri nas v tedanji dobi pojavila razna stremljenja, ki so bila v soglasju z namerami »prosvetljenega krščanstva«; ena teh zadev je bila ljudsko šolstvo. To je pa mogoče dvigniti le tedaj, če je jezik, ki ga preprosto ljudstvo razume, toliko izgrajen, da more služiti kot orodje izobraževanja.

Zato so si naši janzenisti pridobili velike zasluge za izobrazbo slovenskega jezika. Japelj, Ravnikar, Metelko so nam ustvarili našo prozo in vzbudili med duhovščino zanimanje za slovenščino. Po Ravnikarjevem prizadevanju je bila 1817 ustanovljena v ljubljanskem bogoslovju stolica slovenskega jezika.

V ostalem so bili janzenisti tako zelo otroci prosvitljene dobe, iz katere so izšli, da so priznavali le to, kar je bilo za versko in нравno vzgojo ljudstva ali vsakdanje življenje potrebno. Suhoparen utilitarizem jim je bil v slovstvu vodilno načelo. Isti strogi utilitarizem, ki je obvladoval vse naše versko življenje, je zamoril tedanji dobi tudi vsak umetnostni čut. Velik del tistega, kar je ustvarila umetnostim naklonjena baročna doba, so uničili ali razmetali. Estetski značaj katoliškega bogočastja se je popolnoma zanemarjal. Novo življenje je prinesla v to puščavo mlada romantika, ki je prebudila narodno zavest, preobrazila versko življenje in tudi naše pesništvo vzbudila novemu življenju.⁶ Takšne so bile časovne prilike v katerih je Rihar doraščal. Pri vsakem Riharjevem življenjepisu najdemo dolgo razpravo o žalostnih prilikah, ki so tedaj vladale v naši cerkveni glasbi. Kdor se z našimi splošnimi razmerami, ki so tukaj le kratko očrtane — podrobneje seznan, se ne bo temu prav nič čudil: prišel bo do zaključka, da drugače tudi biti ni moglo. Tudi ne

⁶ Dr. Josip Gruden: Janzenizem v našem kulturnem življenju. Čas, X. letnik, str. 191—194.

moremo najti enotnega merila, po katerem bi stanje cerkvenega petja v naših krajih motrili; ravno v tej dobi so bile glasbene prilike po naših cerkvenih korih med seboj silno različne. Zaviselo so od prav različnih okoliščin — kot tudi še dandanes: od znanja pevovodje in njegovega razmerja do župljanov, od župnije same, kako velika je, kolikšna je možnost in pripravljenost župljanov za gmotne izdatke, dalje nuja pomoči župnijske duhovščine v vprašanjih, ki zadevajo pevsko stran cerkvene liturgije. Po dejanskem položaju enega gotovega kraja ne moremo kar soditi tudi drugega. Organisti niso bili med seboj v nobenih ožjih zvezah: vsak si je pač pomagal, kot si je vedel in znal. Sploh leži v naravi tega poklica, da je prav za prav, če ne vse — pa prav veliko — poleg znanja od njegove zasebne pridnosti, podjetnosti, in recimo njegove »diplomatske« taktosti odvisno, s katero zna pridobivati in obdržati pevce in po njih na ostale župljane vplivati. Ta zadnja lastnost mu navadno nič manj ne koristi kot znanje samo. Župljani sami od sebe radi prispevajo v dajatvah, če vidijo, da organist dela, da dela tudi nekoliko več kot ga veže stroga službena dolžnost, si zna dela sam poiskati: si osnuje poleg zbora za cerkev še zbor za svetno petje, poskuša za mladinskim zborom ali kakorkoli že. Še vse bolj je veljalo to za dobo, o kateri govorimo. Težko je bilo tedaj z nabavo primernih skladb: vse je zaviselo od organistove iznajdljivosti. Iskali so napeve in jih prepisovali drug od drugega; nekateri pa tudi sami komponirali po svoji zmožnosti za nujne potrebe. Položaj, ki je tako nujno nastajal, bi si lahko sami dalje naslikali. Povzemimo na kratko opis kot ga slika Riharjev življenjepisec v Drobtinica (l. 1888) str. 99.: »Skladatelj je bilo tedaj skoro toliko, kolikor orgljavcev; umetniške vrednosti te skladbe niso imele nikakoršne, ker so bili orgljavci navadno slabo izobraženi v glasbi, še manj so imele cerkvenega duha. Bile so navadno posnemanje posvetnih melodij, včasih prav nedostojnih. Ljudstvo je pa pelo pesem tem rajši, čim okroglejše se je glasila. Orgel v mnogih cerkvah ni bilo, zato so ponekod spremljali petje godci, ki so si »preludiranje« po svoje prekrojili: koračnica, polke, mazurke so se vrstile ena za drugo. Zlasti so ti »piskači« — kot so jih imenovali — prišli do veljave ob farnih žegnjanjih; po slovesni maši je bilo običajno cerkveno darovanje: komaj je izzvenela zadnja kitica cerkvene pesmi, že so vdarili na koro godci svojo poskočnico, da bi ljudi v boljšo voljo spravili in bi raje šli k darovanju.⁷ Poročila iz te dobe pravijo, da so organisti na večjih župnijah — zlasti na Dolenjskem — Št. Rupertu, Ribnici — bili dobro plačani, zato so pa župljani tudi marsikaj od njih zahtevali: pri izbiri pesmi so se organisti zato morali prilagoditi ljudskemu okusu, če niso hoteli biti prikrajšani pri dohodkih.⁸

Ne samo napeve so organisti sami zlagali, tudi besedila pesmi so si sami kovali. Samo en zgled! Najbolj znana izmed pesmi predriharjeve dobe je pesem o »šmarškem somaštru«! »Somašter« je Matevž Kračman, ki je služboval v Šmarju pri Ljubljani, ter slovel kot eden najboljših ljudskih pesnikov in skladatelj. Mnogokrat je sestavil iz vsebine nedeljske pridige pesem, kar med pridigo, izmislil si takoj napev in zapel pri maši »solo«. Leta 1831 sta mu umrla sin Franc, ki naj bi bil vsled nekih spletk poklican v vojaško službo, je služil pri vojaški godbi in je kmalu umrl, in hčerka Manica.

V žalni spomin je zložil oče sledečo pesem, — ki jo je pel pri ofertoriju črne maše:

⁷ Ne smemo misliti, da so ti običaji — igranje poskočnih na koro ob žegnjanjih — že docela zginili z naših korov. Pisec je v letošnjem maju — o priliki cerkvenega žegnjanja — sam slišal na koncu maše — za darovanje — tamburico s harmoniko svirati »Holzhackermarsch« in druge poskočne. Primerjaj poročilo Vinka Šerba-ka (Cerkv. Gl. l. 1913) o petju in sviranju na neki božji poti v kozjanski dekaniji.

⁸ Dom in Svet l. 1896, str. 630.

1. Iz Šmarja ta šomašter tak je govoril:
Kdo me bi v žalosti zdaj pregovoril.
 2. Jen'ga sina sem imel pa sem ga zgubil,
Revni soldaški stan ta ga je umoril!
 3. H kruhu soldaškemu so ga pahnili,
Jeni so z naglostjo to naredili.
 4. Francel je bil mzkont, z muzko se ciral,
Švoh je u prsih bil, pa se je frdirbal. — Itd.
11. Zdaj bosta v zemlji skupaj počivala
Na poslednji dan od smrti spet vstala.

Poročevalec pravi, da so bili ljudje zelo ginjeni, vsa cerkev je jokala, tako da je žalostni oče komaj dokončal svojo pesem.⁹

Ta in oni se bo čudil in vpraševal, kako je bilo to mogoče; treba pa je to motriti iz razmer tedanjega časa. Duhovščini je šlo za tem, da ljudi v cerkev privabi; edino tam je mogla blažilno vplivati na njihovo нравstvenost.

Znano pa je, da so Slovenci že od nekdaj radi peli kot zunaj cerkve tako tudi v cerkvi. V cerkev so pa hodili le preprosti — torej slovenski — ljudje, za katerih izobrazbo se je brigala edino cerkev. Sodili bi, da so bile cerkvene pesmarice ljudstvu končno tuje, tako glede besedila kot napevov. Saj so jih popravljali in zboljševali. »Zato pomenja Japljeva pesmarica znaten napredek. Le žal, da se reforma pesmaric ni izvršila v pravem cerkvenem duhu. Janzenistiški puristi so izločili večinoma vse Marijine in svetniške pesmi in prevajali le nemške pesmi, odkoder so povzeli tudi napeve. V tem duhu je šla potem reforma naprej v tretje desetletje 19. veka. Prevrat na bolje pomenjata šele pesmarici Luka Dolinarja in Blaža Potočnika (1. izd. 1827), ki sta z napevi Gregorija Riharja hitro našli pot med ljudstvo.«¹⁰

Karel Bezeg (Carlo Beseggi):

Rojstni kraj skladatelja Jakoba Petelina-Gallusa.

Naš slavni klasični skladatelj Jakob Petelin — Gallus — Handl — Carniolus je bil rojen 31. julija 1550 znanstveno še nedognano kje; umrl je 18. julija 1591 kot cesarski kapelnik pri sv. Janu v Pragi.

V tej razpravi bi rad pojasnil zlasti Gallusov odnos do šentvidske gore, sedaj Monte San Vito, p. Slappe d'Idria na Tolminskem, in do rudniškega mesta Idrije — Idria città, Prov. Gorizia.¹

⁹ Cerkv. Gl., l. 1898, str. 55.

¹⁰ Dr. Josip Gruden, Janzenizem v našem kult. življenju, str. 183.

¹ Predvsem naj sledi pregled domačega slovstva o Gallusu, katero vsebuje tudi odlomke iz starejših ter drugojezičnih objav — in sicer: knjiga iz leta 1859 »Vodnikov spomenik« — kot prvo opozorilo. — Letopis Matice Slovenske iz l. 1873. — Ljubljanski Zvon 1886—1888—1892. — Slovensko petje v preteklih dobah 1890. — Razni slov. časopisi okoli l. 1891 — s poročili iz Goriškega. — Cerkvni Glasbenik l. 1895 in 1917. — Cerkvni Glasbenik l. 1938 in 1939 — o Idriji. — Dnevnik »Slovenec« — letnik 1938 od 19. in 26. VI. — o Ribnici. — Dnevnik »Jutro« od 22. VII. 1938 — o starih spominih — ter: Zgodovina Idrije — Monsgn. Arko 1931 — kot kronika. —

Meseca junija 1933 so postavili v Ribnici, — do sedaj najbolj verjetnem rojstnem kraju Gallusa — spomenik, na katerem ga imenujejo: Petelin. (Zaradi posebnosti naj bo omenjeno, da je pripomnila takrat »Gottscheer Zeitung«: = Abkömmlinge eines Handl sind Handler in der Ortschaft Handlern.)

V zvezi s tem spomenikom in kot odgovor na članke Idrijčana, uradnika Jožefa Zazula v »Cerkvenem Glasbeniku« od 1938 in 1939, je spisal pred kratkim umrli ribniški dekan Anton Skubic v »Slovencu« 1938 temeljito razpravo o Gallusovem rojstvu v Ribnici.

Zasnoval jo je na znanstvenih virih, potem z zgodovinsko znanimi okolščinami, katere bi mogle vplivati na Gallusovo poreklo, ter z živimi ustnimi izročili iz Ribnice.

Vsebina te razprave je:

Ker se je Gallus podpisoval dosledno Carniolus, ni mogel biti rojen drugje kot na Kranjskem; Idrija je pa spadala takrat k Primorskemu, in dve slučajni odnotni družini — Petelinov niste merodajni. Kot rojstni kraj se navaja v vseh leksikonih — Ribnica na Dolenjskem, kjer je priimek »Petelin« še vedno domač. Nadalje je sestavljen nepretrgan rodovnik ribniškega rodu Petelin do l. 1625 nazaj, dokler segajo župne matice; tedaj z vrzeljo 75 let do rojstva Gallusa, ali nekako dobe treh vmesnih rodov, katerih ni mogoče več izslediti.

Za rojstvo v Ribnici naj bi govorila še neka starodavna listina, v kateri je stalo med drugim — v kolikor pomljivo —: »Gallus — Antonius — Kirche S. Stefani in Reifnitz«. A ta listina je današnjim potomcem proti koncu preteklega stoletja po nesreči zgorela. (Op. Če bi ostala v spominu vsaj še njena letnica, bi se dalo dognati gotovo več o tem domnevnem Gallusovem bratu — Antonu.)

Nadalje se navaja iz dunajskih arhivov, da je obiskal leta 1574 Gallusov oče — Georg Hahn — sina Jakoba dvakrat na Dunaju, ki se je nahajal tam kot cesarski kapelni pevec (star 24 let). Za to pot je prejel oče cesarsko podporo v denarju. Takrat je prišel z očetom tudi njegov drugi sin (menda Jurij). (Op. — Pri tem pa ni nikjer razvidno, iz katerega kraja je prišel oče na Dunaj!) Njegov drugi sin, imenovani Jurij, naj bi pa šel iz Dunaja naprej v Prago, se učil tiskarske obrti. (Op. — Zadnja domneva napravi vendar malo prefantastičen vtis: iz Ribnice takoj in naravnost v daljno Prago ter ravno v komaj poznano tiskarsko obrt? Tudi ni nikjer razvidno, da se je ta brat imenoval Jurij. — A dvakratni prihod očeta na Dunaj bi najprej pomenil, da se je morala pripravljati z Jakobom kaka odločilna sprememba, da pa on sam

Italijanske starejše glasbene zgodovine omenjajo Gallusa le površno. — V novejših se pa najdejo sledeča poročila: V »Dizionario universale dei musicisti — Enciclopedia dell'arte musicale« — Carlo Schmidl — Milano — Trieste 1926: = Gallus-Petelin-Handl-Händl-Hähnel —, * 31. VII. 1550 a Reifnitz, † Prag 18. VII. 1591, 1577—1585 direttore di coro del vescovo a Altmütz, e poi a Praga, ter da je pričel skladati 1580. (V tej izdaji je naveden tudi neki = Giovanni — detto Gallus — * 1765 Nürnberg, compositor e direttore orchestra a Budapest — 1795, † a Leopoli 1835 (Levov-Lemberg — Poljska).

V »Enciclopedia Italiana di scienze ed arti« — Treves 1933 XVIII, označena kot najpopolnejše delo, stoji:

= Gallus-Petelin-Handl — * nato a Reifnitz (Ribnica) in Slovenia, † 18. VII. 1591 a Praga, — studio a Melck, 1577—85 a Olmütz, poi cantore a S. Giovanni a Praga, Opere stampate 1580—1610. = (V trgu Melck nad Dunajem ob Donavi se je nahajal eden najznamenitejših benediktinskih samostanov, z zbirko umetnin, arhivom in knjižnico. Gotovo so gojili tam tudi glasbo.

Izvir tega poročila ni naveden.

Končno stoji v knjižici »Touring Club Italiano — Guida di Venezia Giulia« iz l. 1920-21, na strani, kjer se opisuje mesto Idrija, opomba: da naj bi bil rojen »a Idria o dintorni — (okolica) o a Monte San Vito« slavni skladatelj Jakob Gallus.

Tudi o tej opombi ni navedenega vira.

ni hotel obiskati doma, ampak ga o tem le obvestil. Primeri »stara ustna izročila iz Idrije« stran 108 in 109.)

Stariši so opisani kot »kmetje — ali mali vaški ljudje«.

Nadalje se navaja dejstvo, da je Jakob l. 1586 opustil svojo službo v Olomucu ter se vrnil domov, (kraj zopet ni razviden!) nakar je nastopil svojo zadnjo pot v Prago.

Iz njegovih mladih let se končno omenja verjetnost, da se je izobraževal najprvo v ribniški »latinski šoli« in nato v godbeni šoli Stična na Dolenjskem. (Oboje pa le iz vidika, ker so te šole tam res obstojale; Stična je stala poleg tega v cerkveno-oblastvenih odnošajih z Ribnico — a enako z Idrijo.)

Pozneje naj bi se Jakob izobraževal še v Benetkah. (Op. tudi z Benetkami je bil idrijski rudnik v odnošajih.)

Poudarjeno je posebno ribniško ustno izročilo, ki je v dotični družini še vedno ohranjeno, da »je bil tukaj rojen slaven muzikant, ki je šel še mlad od hiše, potoval na Gorenjsko, živel po samostanih, in daleč od domovine neznanu kje umrl«. (Primeri stran 102 — benediktinski samostan Melck pri Dunaju!)

Pripomba: V Ribnici je torej še vedno neznanu, kje so se prav za prav nahajali Gallusovi stariši ob njegovem rojstvu, on sam pa do l. 1574, ko se pojavi na Dunaju?

*

Pri vseh polemikah se omenja najmanj starodavna Šentvidska gora. Tudi tam živi namreč spomin na Gallusa in njegove roditelje. Le žal, da se dokumentarično ne da ničesar več dognati, ker je l. 1700 zgorelo župnišče, l. 1830 pa matiche. — Župnija obstoji od l. 1192 in je spadala prvotno pod Aquileja-Oglej. Do l. 1580 je bila pod Šentvidsko goro cerkveno pristojna tudi Spodnja Idrija, Idria di Sotto, in pod takrat ustanovljeno župnijo v Sp. Idriji do l. 1752 kraj Idrija; ves cerkveni okraj je pa spadal do l. 1750 pod »Capitel Cividale« — Čedad.

Ustna izročila o Gallusu hrani šentvidskogorski organist in skladatelj Ivan Laharnar; zavzel se je že na več mestih za znanstveno osnovo izročil — a bilo je v tej dobi že prepozno.

Tamošnje ljudsko izročilo označa hišo št. 105, sredi vasi, upodobljeno na prilogi, kot domačijo Gallusovih starišev ter kot rojstno hišo njega samega.

Slamnata streha s podstrežjem za seno

Dva angeļa ki
lovita sv. Krištofa kri

M 1771

(Slika temnozlate barve)

Fezba

Kuharica

105

slamnata

Klov

Hiša »Petelinovih« št. 105 na Šentvidski gori, kakršna je bila za časa Gallusa, in je še danes, z istim zemljiščem — z izjemo slik, katere je prebelil sedanji posestnik pred 30. leti.

Ta hiša je imela še do l. 1910 na pročelju naslikano podobo petelina in veliko črko — M — in je bila v vasi edina s takim znakom; tudi se je je držal domač pridevek »Petelinovi« še konec preteklega stoletja.

Imenovani organist Laharnar je slišal praviti izročilo o Gallusu okoli l. 1890-91 (star 24 let) od svojega precej starejšega svaka, in ta od svoje stare matere (* 1780?). Leta 1890—1891 so namreč slovenski časopisi pričeli razpravljati o dozdevnosti Gallusovega rojstva na Goriškem; in ravno te razprave so na Šentvidski gori zopet oživile obči spomin na njega. — Da bi bil tak spomin brez vsake podlage — je gotovo nemogoče!

Izročilo o Gallusu se je vzdržalo na Šentvidski gori od rodù do rodù, tako, da pridejo z njegovo izvirstnostjo nekako do leta 1630 nazaj.

Po tem izročilu naj bi pripovedovala takrat živeča prastara mati omenjenega svaka — da je stanovala v hiši, kjer stoji podoba petelina, pred 100 leti — (to je l. 1530), družina »Petelin«; nadalje — da je šel en sin v Idrijo v šolo, tam pričel orglati in zaslovel kot najboljši organist tedanjega časa. Za njim je šel v Idrijo njegov brat, in nato polagoma vsa družina. Tam da so prav dobro živeli. — (Op. Torej niso mogli biti rudarji ampak privatniki — trgovci, za kar govorijo še poznejše okoliščine). Nekoč da se je pa izvedelo, da se je organist Petelin zgubil in šel menda na Češko, a nikdo ni vedel v kateri kraj.

O tem odhodu na Češko je slišal Laharnar še od 80 letnega Matevža Vogrič — bivšega organista, od starega cerkovnika Franca Lapanja, ter od 75 letne Jere Lapanja, bivše cerkvene pevke — in tudi od drugih pevcev, kateri so to izvedeli od »starih ljudij«.

Vsi ti so sploh pripovedovali o Jakobu Gallusu kot svojem rojaku z neko gotovostjo.

V ostalem navaja Laharnar, da ni znano, od kje bi ta družina prišla na Šentvidsko goro, da je pa bivala tukaj gotovo že l. 1500. (Op. Potemtakem bi prišli na goro že Gallusovi dedje — kar bi se ujemalo tudi s prej izračunjeno letnico 1530. Pri tem bi mogoče ne bili brez pomena sledeči sodobni dogodki: L. 1492 se je Ribničanom obnovila pravica krošnjarjenja po vseh kronovinah; l. 1500 je bila vojna ter 1510 kuga po Goriškem in Kranjskem, pozneje pa še verske homatije, — tedaj povodov dovolj za premeno bivališča in poklica.)

Končno pravi izročilo o Gallusovih stariših — da so bili »mali kmetovalci in delavci — ubožni« — ter zahajali v Idrijo o prilikah, ko so tam rudarji prejemale žito. — Po tem bi bili največ potje in krošnjarji med Goro in Idrijo).

Po njih preselitvi v Idrijo (1560—65?) je hiša dobila priimek »Bremec«, l. 1817 pa »Pirih« — po domače »Buc«. Danes je njen posestnik Anton Pirih. Letnica 1771 na hiši bi pomenila le, da se je vmes zvršila še neka sprememba v posesti in se takrat obnovile slike na pročelju.

Pripomba: Pri teh spominih mora vzbuditi posebno pozornost, da so na Šentvidski gori vedeli o Gallusovem odhodu nekam na Češko, a v Ribnici prav nič! Kam se je pa utegnil podati, ko je odšel l. 1586 iz češkomo-ravskega Olomuca na lastno pobudo, češ »da mu ne ugaja zrak, in da vidi zopet svojo domovino in svojce?« Ali ne napravi to vtisa — kakor da bi se svojci ne nahajali v Ribnici — ampak drugod?

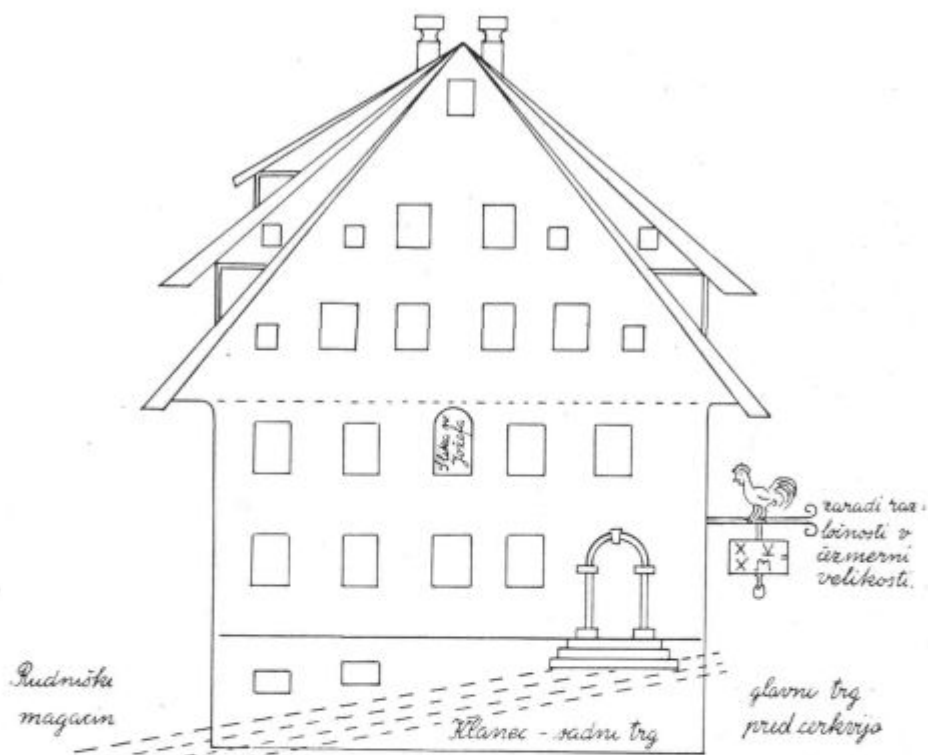
*

Še največ znamenj ter spominov o Gallusovih mladih letih je v mnogo prerekani rudarski Idriji.

Zadnja oseba, ki je še hranila spomin ter mi pravila, da je Gallus-Petelin »rojen« v Idriji, je bil l. 1931 umrlj trgovec in posestnik Ludvig

Goli; rojen je bil l. 1891 v hiši svojega očeta, trgovca Franca Xaver Goli, št. 80 na Velikem trgu pred cerkvijo, sedaj št. 4 Piazza Vitt. Emanuele III. Bil je tudi muzikaličen ter zato imel tem večje zanimanje za stvar.

Ta mi je pripovedoval, da je stala prej na kraju njih sedanje hiše št. 80 stara hiša s trgovino, kateri se je reklo »Pri Petelinu«, potem, da je ohranjena slika od nje (ista kot na prilogi), in da je bil »po govoricu« v tej hiši

Hiša št. 80 v Idriji trgovca Petelina, okoli l. 1830 vzdignjena v 3-nadstropno — kakršna je na sliki. Sedaj prenovljena, s trgovino Goli — Piazza Vitt. Em. III N. 4.

rojen Jakob Petelin — Gallus. Op. Tudi ta hiša stoji v sredini mesta kakor ona na Šentvidski gori v sredi vasi — torej obe v najugodnejši trgovinski legi. (Hišne številke so bile vpeljane na koncu 18. stoletja.)

V kolikor je še znana preteklost hiše, bi bila sledeča:

Franc-Xaver Goli se je ustanovil v Idriji kot trgovec leta 1875, si pridobil staro hišo s trgovino — kakršna je naslikana na prilogi — ter jo čez nekaj let predelal v današnjo obliko.

Kupil jo je od Antona Planinšek, kateri je ob ljudskem štetju 1870 v resnici vpisan kot lastnik hiše št. 80.

Planinšek je pa kupil hišo od nekega Jožefa Kagnus; na originalu omenjene slike stoji: »Wohnhaus des Herrn Joseph Kagnus«. (Torej je nosila hiša še za časa Kagnusa staro podobo petelina in spodaj stoječe znake. — Rodbina Kagnus se da slediti do l. 1700 nazaj; izumrla je sredi 19. stoletja.)

Planinšek je bil poročen z Rozalijo Kagnus, rojeno 1833; postal je torej Kagnusov zet okoli l. 1855 — ko je bila Rozalija stara okoli 22 let.

Kagnus je pa kupil hišo po smrti trgovca s priimkom »Petelin« in jo vzdignil, pustivši prvotno enonadstropno stavbo, kakršna je bila. (Z napisom »Wohnhaus Kagnus« je hotel očitvidno le povedati, da je hišo prenovil on sam.)

Ta sprememba posesti se je morala zgoditi okoli l. 1830, ker je bila Kagnusova hči Rozalija rojena že v tej hiši. Potemtakem je umrl trgovec Petelin tudi približno leta 1830. (V podkrepitev tega odstavka naj omenim, da je umrla l. 1821 na hiši št. 92 — v bližini — neka starejša Doroteja Petelin, poročena Bratuš, in l. 1820, v drugi hiši, neki Jakob Kagnus.)

Omenjeni trgovec in lastnik prvotne hiše Petelin je zgodovinsko ugotovljen; po ljudskem izročilu je pa označen kot zadnji potomec rodbine, iz katere bi izhajal Jakob Petelin-Gallus.

Med to hišo in ono na Šentvidski gori obstoji očitvidna zveza; kajti obe hiši imate skupen znak: podobo petelina in črko —M—. Po teh znakih in enakem priimku ne more biti drugače, kakor da je stanovala v obeh hišah ista rodbina; in to se ujema tudi s šentvidskogorskim izročilom o preselitvi rodbine v Idrijo (prim. str. 5 in 15).

Še drugo znamenje na idrijski hiši »V«, obstoječe od početka, je stara nemška »Hausmarke«, izražajoča: lastnost, poklic etc., ter pomeni »Schacher« = mali trgovec, branjevec. Poševni križ X bi bil mogoče od takozvanih »govorečih znakov« = Andrej; črka »M« na obeh hišah pa »Mercator« (trgovec)?

Prej imenovani trgovec Petelin je hodil — kakor dognano — med francosko okupacijo l. 1807 še daleč naokoli kot prekupčevalec; zato ni mogel biti takrat veliko starejši od 50 let — tedaj rojen okoli 1755; to bi bilo približno 200 let od rojstva Gallusa ali nekako 6—7 vmesnih rodov. Ribniška družina Petelin na hišni št. 40 hrani ustno izročilo, po katerem so najstarejši ljudje v Ribnici vedeli povedati, »da je bil rojen v hiši deček — pred 5. ali 6. rodovi —, ki je daleč od domovine neznano kje kot slaven muzik umrl« itd. Bilo bi vredno poizvedeti natančno: koliko so bili ti ljudje takrat stari in od koga so to izročilo slišali? Mogoče bi se iz primerjave teh dveh dob pokazala kaka skladnost?

Idrijska tradicija o Gallusu se je na ta način držala osebe in hiše trgovca Petelina do zadnjega. Z njegovo smrtjo, prenovljenjem hiše ter odpravo njenih znakov je pa izgubila svoj oseben in stvaren izraz ter zatemnela. Franc-Xaver Goli je rešil le še dva skrajna spomina: sliko stare hiše in bistvo njene tradicije, kar je ohranil njegov umrl sin Ludvig.

*

Mesto Idrija je dobilo lastne krstne matice leta 1655, poročne 1711 in mrtvaške 1774. A večino teh je raznesla Napoleonova vojna uprava, tako da so danes popolne samo še mrtvaške, oboje prve pa tudi komaj od istega leta naprej. Vrh tega je bilo baš za časa Gallusa v Idriji močno protestantsko gibanje. (Ob tej priliki opozarjam — enako kot Zazula — na dejstvo, da imajo takratne župne knjige evangeljske občine v Ljubljani zabeleženih mnogo oseb iz Idrije; ali bi se ne dalo tam kaj več najti?)

Najstarejše krstne matice od mesta Idrije ima danes župnija Spodnja Idrija — Idria di Sotto, in sicer do leta 1652 nazaj, ker je spadala Idrija najprvo pod to faro. Obstojale so še starejše matice, a so jih enako raznesli vojaški komisarji, ostale so pa sredi 17. stoletja zgorele (od 1580—1650).

V ohranjenih najstarejših spodnejdrijskih maticah sta vpisana zakonca Petelin Andrej ter Marija s hčerjo Marijo, rojeno 1654, in Petelin Jakob ter Neža s sinom Lorencem, rojenim istega leta. Domovinski dati starišev in rojstni kraji otrok niso zaznamovani.

Po tem soditi, so morali biti stariši rojeni okoli 1630, torej pred obstojem idrijskih krstnih matic; in zaradi tega bi bili rojeni ravno tako lahko v

Idriji sami. — Ti dve rodbini sta dognano najstarejši priimka Petelin v idrijskem okraju, a gotovo so bivali tu že njih predniki.

Tretja družina je Janez Petelin in Magdalena s hčerjo Marjeto, rojeno 1660, četrta: Marko in Jera s 3 sinovi in 3 hčera, rojenimi v letih 1670—1685. — Nato sledijo: Urban in Neža s 6. otroci od lg. 1677—1698 — med njimi Martin in Jakob, ter: Martin in Neža s 4. istodobnimi otroci. — Nazadnje so še štiri družine s skupaj 22. otroci, rojenimi v letih 1706—1776, med njimi 2 Jakoba in 1 Jurij.

Le pri zadnji od teh družin, Jakob in Jera s 6. otroci — s katerimi se ta rod neha — je razvidno, da je stanovala v Spodnji Idriji, na h. št. 33.

Družinski priimki so nastali iz porekla, posla ali svojstva, ter postali običajni okoli leta 1500?)

Na tej podlagi bi bil sedaj ugotovljen obstoj več istočasnih rodbin priimka Petelin v obeh Idrijah.

*

V Idriji je bila leta 1580 ustanovljena protestantska šola. (Vsekakor je bila tam že prej neka zasilna.) Pri tem je dokazano, da je bil na luteranski šoli nastavljen leta 1596 učitelj z imenom Peter Gallus-Petelin.

Učitelji so bili takrat že v zreli starostni dobi. Ta Peter tedaj ni mogel biti ne za en rod starejši ne mlajši od Jakoba Gallus; kajti v prvem slučaju bi bil star leta 1596 že čez 70 let, a v drugem niti 20. Zato si tudi ni predstavljal, da bi prišel v Idrijo od drugod, pač pa, da je bil tam rojen in imel približno starost Jakoba.

Ker je imel nadalje kot učitelj boljšo izobrazbo, je umljivo, da je bil tudi iz take družine. Njegovi roditelji bi bili tedaj premožnejši privatniki (trgovci), in bi se nahajali že par desetletij v Idriji.

Med tem Petrom in Jakobom Petelin je moralo obstojati najbližje sorodstvo. Zato govori posebno dejstvo, da sta oba polatinila svoj priimek v »Gallus«; in sicer je razviden Jakobov »Gallus« z letom 1580, Petrov pa 1596 (zadnji je obstojal seveda lahko že toliko časa prej — zajedno z Jakobovim?)

Sicer bi bil pač izreden slučaj, da bi si dve nepoznani si osebi, — ena na Češkem, druga pa v Idriji — nadeli skoraj istočasno enak priimek! In kakšen smisel bi tudi imel v Idriji pridevek — Gallus — za dobro znanega domačega učitelja? (Po Jakobovi smrti si je tudi Jakobov mlajši brat Jurij nadel priimek — Gallus —, katerega nosijo njegovi potomci še danes.)

Ni torej izključeno, da bi si Peter in Jakob Petelin-Gallus ne bila brata. Saj ima obstoj imena — Gallus — v Idriji s Petrom več istinite veljave, kakor v Ribnici z domnevnim tretjim bratom Antonom, kjer se opira le na zgorelo listino neznanega datuma!

Kar se tiče slednjič neskladnosti trditev o mlajšem bratu Juriju, namreč, da bi bil po ribniški — »tiskar v Pragi«, po idrijski — Zazulovi pa »rudniški skladiščnik v Nürnbergu«, je zelo škoda, da Zazula svoje trditve ni tudi utemeljil! S tem bi bilo na mah še več razjasnjene! Na drugi strani je vendar resnično, da se je pošiljalo takrat živo srebro v Benetke, Augsburg, Hamburg in Nürnberg, ter da je z Nürnbergom imel zveze tudi imenovani Jurij, ker je dal tam tiskati Jakobove muzikalije. A pri tem ni nikjer posebej rečeno, da bi bil Jurij sam tiskar, ampak le, da jih je dal natisniti.

Nadalje je resnično, da je Jurij odpravil Gallusovo zapuščino v Pragi. — Glede gotovosti Jurijevega pravega poklica ter njegovega bivanja v Pragi z Gallusom se pa sploh nekaj ne ujema.

Gallus je namreč pričel prodajati svoja dela že v življenju; a po njegovi smrti je prodal Jurij še nenatisnjene muzikalije; kako to — če je bil sam tiskar?

V posmrtnem inventarju ni nobenega govora o kakem drugem zapuščin-skem imetju, nasprotno se zdi, da je bil še dolg v tiskarni! Zato bi utegnil biti Gallus že prej tako dolgo bolan, da ni več opravljal službe in ostal nazadnje s a m — brez sredstev in pomoči: in v takem slučaju bi mu pač ne preostajalo drugega — kot obrniti se na najbližje bivajočega svojca. Končno njegove skladbe iz Prage v l. 1586 niso bile natisnjene v Pragi, ampak v Frankfurtu in Nürnbergu.

Ali bi ne mogel biti tedaj brat Jurij takrat res v Nürnbergu?

*

Zelo zanimivo in značilno je staro ustno izročilo iz Idrije, katero opisuje l. 1888 učitelj in skladatelj Idrijčan Danilo Fajgel (* 1840 — † 1908). Pravi — da je poznal v Idriji kot deček (1855?) nekega 90 letnega moža Tobija, ki je bil živa kronika (rojen tedaj okoli 1765). Ta Tobija je slišal od svojega starega očeta (* okoli 1700), da sta bila nekdanj v Idriji rojena in živela dva brata — učitelja z imenom Petelin; oba da sta bila na glasu kot muzika, posebno še mlajši, imenovan Petelinov Jakob. Ta je znal muziko sam zapisati, ki se je tako lepo slišala, kakor bi angelci godli; dalje — da so Jakoba pozneje spodili iz Idrije, ker se ni hotel vpisati v luteransko vero — kot njegov brat, — ter da se je od tega časa naprej »izgubil« — (Op. isti izraz kakor na Šentvidski gori!)

Tobija je slišal v mladih letih (1779?) tudi sam pridigati škofa v Idriji, — ki je omenil v vrsti slavnih mož iz Idrije nekega muzikanta »Galumbus« — (nakar so stari poslušalci Tobijeve uganili, da je bil to »Gallus — Petelinov Jakob«).

Op. Leta 1779 so blagoslovili v Idriji novo pokopališče pri Sv. Križu. Blagoslovil ga je sicer kanonik iz Gorice, ne škof; a za ljudstvo menda ni bilo velike razlike. Ker je bila ta prilika res najbolj prikladna za to, da se je spominjalo znamenitih ranjkah, bi se Tobijevo pripovedovanje o vsebini pridige prav ujemalo.

Zadnjikrat se je osvežil v Idriji spomin na Gallusa leta 1872; takrat sta namreč učitelj Stegnar in organist Jožef Gnezda (* 1875) naučila neko Gallusovo mašo, ki se je proizvajala ob slovesni službi božji v spomin 300 letnice rojstva. Dekan je bil tedaj Jožef Kogej, zelo izobražen domačin.

Leta 1886 piše Danilo Fajgel še sledeče: — Gallus je bil rojen v Idriji, kjer je tudi učiteljeval v družbi z bratom, a potem nekam preginil. Zlahto Petelinovo sem še jaz poznal. Najprej bi se njegov rojstni kraj iztaknil v Spodnji Idriji ali celò na Šentvidski gori.

Ce je tedaj Fajgel osebno poznal Gallusovo »zlahto«, znači, da se je ista sama še dobro zavedala tega sorodstva. — Seveda se mora razumeti »zlahto« v tem smislu, da so takrat živeli le še indirektni potomci te stare rodbine, ker je namreč priimek »Petelin« začetkom 19. stoletja že izumrl; a ta okoliščina še bolj poudari stvarnost tradicije!

Iz tega je razumljivo, da je trajal v Idriji obči spomin na Gallusa še nekako do leta 1880—1890 enako kot na Šentvidski gori.

Ali je tedaj mogoče, da bi bila predstoječa poročila za Idrijo brez vsakega pomena? — — — — —

Poleg tega naj navedem še neko, malo znano dejstvo:

V »Zgodovini Idrije 1931« je rečeno, da prva cerkev Sv. Trojice ni imela nobenih orgel. Pomnim pa prav dobro pripovedovanja svojega očeta, ki je prišel v Idrijo kot organist l. 1876, da so se v tej cerkvi nahajale orgle, a

tako zelo stare, da so se strohnjene tipke pričele lomiti pod prsti, nakar so jih seveda podrli. — Ker so se prve orgle po manjših krajih držale po par sto let, bi se s tem zopet skladalo izročilo Šentvidske gore ter pripovedovanje idrijskega »Tobije« — namreč, da je Gallus orgljal v Idriji.

(Idrijska župna cerkev Sv. Barbare je dobila orgle šele l. 1767. Ker se že leta 1737 omenja rudniška ljudska šola ter okoli 3.000 duš, je prav verjetno, da so bile prve orgle v Idriji — že pred to dobo; in ker jih pred letom 1767 pri Sv. Barbari še ni bilo — in še manj v obeh stranskih cerkvah — so morale biti pač le pri najstarejši cerkvi Sv. Trojice.)

Nadaljnji stavek iz Tobijevega pripovedovanja, »da so Jakob zapodili iz Idrije, ker se ni hotel vpisati v luteransko vero«, se tudi sklada s takratnimi verskimi razmerami v Idriji.

Luteranstvo je bilo tam na višku v letih 1565—1585. Ob pričetku njegovega razmaha je bil Gallus star 14—16 let, zaradi česar luterancem še ni mogel biti na potu. Po l. 1570 — v svojem 20. letu — je bil pa že toliko izobražen, da je postajal vpliven, posebno če je bil — kakor se pripoveduje — še uslužben; zato se je moral tudi umakniti. In res se pojavi že l. 1574 na Dunaju. Ker je vendar čudno, da vsa poročila molčijo ravno o Dunaju, bi pomenilo, da se je ta prehod vršil iz previdnosti — na skrivaj. Iz istega vzroka bi se potem izvedla tudi prva naslednja vest o njem šele iz Češkega. — Peter je pa ostal uslužben doma še celó po Jakobovi smrti, ker se je rajši vdal sili. — — —

Jakob in Peter sta imela oba izrečno učiteljsko in glasbeno izobrazbo. Oče Jurij je pa opisan v Ribnici kot »mal vaški človek«. Za obisk sina Jakoba na Dunaju je dobil tudi cesarsko podporo. —

Iz tega sledi, da je bil oče preprost in nepremožen človek. Zato gotovo ne bi mogel vzdrževati kar več sinov po šolah, in še manj verjetno, da bi jih napotil v take izredne šole sam od sebe. (Kajti tudi sin Jurij je moral imeti gotovo izobrazbo.) Napotiti in šolati jih je morala tedaj kaka tretja oseba. — In ker je rečeno v Ribnici, »da je šel Jakob še mlad od hiše«, to je — od staršev —, ter podobno tudi na Šentvidski gori —, bi iz tega izhajalo, da ga je morala drugod sprejeti kaka znana ali sorodna družina. Take družine so bile pa ravno v idrijskem okraju.

Ribnica pravi nadalje, da je »potoval na Gorenjsko«. A na Gorenjskem ni bilo kaj takega, kar bi opravičevalo to pot, tudi tam ni nikakih spominov o Gallusu. — Idrija je pa ležala za ribniško orientacijo prav v smeri proti Gorenjski.

Iz teh znamenj bi najprej izhajalo, da so v Ribnici le slišali praviti (iz Šentvidske gore!) »da je deček poznane rodbine Petelinov — šel od hiše — in na Gorenjsko« etc.

Zraven tega tudi oba pojma »Gallus — Kranjec« ter »Idrija — Primorska«, ki sta poudarjena v ribniški razpravi, nikakor ne izključujeta drug drugega. Idrija je spadala takrat res pod »Goriško-Primorsko« — a le formalno, po sili razmer, nikakor pa ne po svojem bistvu.

Cesar Friderik, dedič goriških grofov, je združil l. 1516 Gorenjsko, Dolenjsko in Notranjsko v novo politično celoto, imenovano: »Vojvodina Kranjska«. Ze par let prej, med benečansko vojno, se tudi Idrija in Vipava imenujete kot »na Kranjskem«. Obližje Idrije se je temeljito razločevalo od Goriškega. — Značaj narave in ljudstva, narečje in šege, stavbeni slog in območje severne kulture (»Nemška Idrija«), — vse to je razlikovalo Idrijo, kakor tudi okolico doli do Tolmina, na prvi pogled od Primorske. In najbolj sorodne oblike teh značilnosti se nahajajo ravno po kranjskem »Gorenjskem«. Zato se Idrijčani niso čutili, ne napravili vtisa kot »Primorci«, ampak le kot »Kranjci«. (Najstarejša in najbližja cesta za Idrijo je obstajala od leta 1377 iz Čedadada preko Kobarida in Tolmina v Škofjo Loko — Gorenjsko.)

Kar se nadalje tiče Gallusovega pridevka »Carniolus« in iz tega izvajane trditve, da bi ta pomenil le »Kranjec« ter potemtakaem brezdvomno iz Ribnice doma, bi bilo prej mogoče, da je hotel označiti Gallus s tem le svojo narodno in ne zemljepisno pripadnost, torej le — da je Slovenec. Kajti izrazi »Kranjska — Kranjec — Kranjščina« namesto »Slovenska — Slovenec — Slovenščina« so se rabili vobče še pred dobrimi 100 leti. Saj so še l. 1839 izšle v Blasnikovi tiskarni »Pesmi Kranjskega naroda« in do l. 1840 — za časa Prešerna — izraz »Slovenec — Slovenščina« sploh ni bil v praktični porabi. — 300 let prej, l. 1555 piše n. pr. Trubar »Kerszenikom tuga Crainskiga jesiga«, potem Krelj l. 1567 »Truberiova Kranschina«, Bohorič l. 1584 »Carniolana vel rectius slavonica biblia«, in še l. 1725 je izšla v Augsburgu »Nova Crainska Pratika« (Pridevek »Carniolus« nastopi l. 1580!)

Torej so obstojali takrat za pojem »Slovenec« oziroma jezik, različni ter netočni izrazi.

Temu nasprotno je pa bilo pravilno narodnostno ime »Slovenec« ravno v Gallusovi dobi običajnejše nego »Kranjec«, a zato v toliko širšem pomenu.

V latinščini — katere se je Gallus pismeno izključno posluževal — pa sploh ni bilo izraza za »Slovenca«. Ako je tedaj hotel ob taki netočnosti pojmov označiti svojo narodno pripadnost, mu ni bilo mogoče rabiti drugega imena kakor »Carniolus«, med tem ko bi za krajevno pripadnost samo lahko porabil izrazitejšega.

*

Leta 1508 je bila Idrija cesarskemu dvoru na Dunaju že dobro znana. Cesar Maksimilijan I. je imel tam že svoj rudokop — (cesarska jama »Fürstovec«). L. 1520 je bilo več jam v posesti raznih svetnih in cerkvenih oblastnikov; l. 1523 nova jama cesarja Ferdinanda, ter 1564 njegovega sina nadvojvode Karola. — L. 1580 je končno prevzela država sploh ves rudnik; pogajanja za to so se vršila že kolikor toliko časa prej. — V vseh teh dobah so se seveda nahajali cesarjevi zastopniki ter druga vplivna gosposka trajno v Idriji.

Med tem se je v letih 1560—1570 v Idriji dobro opomogla tudi Petelinova rodbina, ker si je uravnala — najbrže edino — trgovino v kraju, za katero je imela oporišče še iz Šentvidske gore. (Primeri: »v Idriji so prav dobro živeli« in opis iz l. 1890 »stariši so bili premožni Kranjci«. — To protislovje z ribniškim izročilom, da so bili »stariši mali vaški ljudje« — napravi vnovič vtis, da Ribnica zamenjuje dede s stariši, in po tej posledici enako — kraje.)

Spričo takih okoliščin bi ne bilo nič lažjega kakor to, da je izredno nadarjeni in dobro znani ter še od luterancev preganjani mladi Gallus vzbudil pozornost idrijske gosposke ter si pridobil njeno protekcijo. — Le z Idrijo si je torej mogoče raztolmačiti pripetljaj — da je prišel iznenada na tako, za njegove razmere izredno odlično mesto, na dvorno kapelo!

*

Ako slednjič na splošno uvažujemo, da takò stara ljudska izročila rada preskočijo in zamenjajo en rod ali kraj, bi se iz vsega tega dali zasnovati sledeči načelni postavki:

1. Prvotna rodbina Petelinov je izvirala iz Ribnice.
2. Na Šentvidski gori so se nahajali že Gallusovi dedje, ki so pa ostali v trajni zvezi z Ribnico.
3. Od njih rodovine se je vrnil en del v Ribnico, drugi pa pričel pomikati proti Spodnji Idriji in Idriji.

4. Stariši Jakoba Gallusa so ostali nazadnje edini te rodovine na Šentvidski gori — kjer govori tudi večina okoliščin za njegovo omdotno rojstvo.

5. Gallus je prišel v Idrijo v tako rani mladosti in k že udomačenim sorodnikom, da so ga smatrali njegovi — par let mlajši — sovrstniki — kot rojenega Idrijčana.

6. Vso začetno vzgojo ter pomoč za poznejšo izobrazbo — kjer koli si bodi — kakor tudi za nameščenje je prejel v Idriji.

7. S Šentvidsko goro in Idrijo je ostal v zvezi toliko časa, dokler se ni ustanovil v Pragi, od koder ni prišel več domov.

Bologna, maja 1940.

Dr. Alojzij Merhar:

Slomšek za ljudsko petje in cerkveno glasbo.

Oblika svete pesmi.

Dobra cerkvena pesem zahteva tri reči: lepo pesniško obliko krepko jasno vsebino in dostojno prijetno melodijo. Vse troje pa bodi v soglasju s cerkveno tradicijo. Zahteva torej: pesnika, bogoslovca in skladatelja. Če skladatelj svete pesmi sam ni pesnik, naj vsaj ni brez pesniškega čuta. Prav tako bi bilo želeti, da pesnik ni brez glasbenega čuta, ker mora biti pesem, namenjena za cerkveno petje, že sama ob sebi blagglasna. To se ve, da mora biti pesnik cerkvene pesmi v neki meri tudi bogoslovno izobražen, čeprav bi utegnil biti neduhovnik.

V Slomšku se je združevalo vse troje v eni osebi: bil je pesniško nadarjen, bogoslovno izobražen in glasbeno izvežban mož. Vedel in čutil je, kdaj je cerkvena pesem zares dobra in zraven še primerna za ljudsko petje v cerkvi.

Iz Slomškovih pisem spoznamo, kako mu je bila pri srcu sveta pesem. Zelel je, da bi se zaustavil tok nabožnega pesništva in nabožnega slovstva sploh, ki ga je prav tisti čas prinašalo od vsepovsod gibanje navdušenih epigonov. Skušal se je obraniti, kakor je pisal prijatelju Mihaelu Stojanu: »take robe, ker je bo že preveč po sveti; ako česar izvrstnega, posebnega nimate, bi bilo škoda za natis; navadne pisarije že ljudem presedajo...« (Pismo 4. januarja 1857.) V istem smislu je pisal istemu že dvanajst let prej (3. novembra 1845): »Moje mnenje je, da bi povodenj takih knjig za Slovence ne bila velika sreča.«

Predvsem je bil Slomšek pri cerkveni pesmi skrben za izlikano besedilo in opiljeno pesniško obliko. Vestno se je ogibal germanskih oblik in besed razen treh: »gnada«, »viža«, »žegen«.

Lep zgled skrbno sestavljene zbirke Svetih pesmi po Slomškovih navodilih nam nudi Molitvenik dekliške ali križevske družbe, ki ga je priredil Jožef Rozman, eden izmed najboljših učencev iz Slomškove slovenske in posebej pesniške šole v Celovcu. Slomšek se je dokaj prizadeval, da bi ga pridobil za sotrudištvo pri Drobtnicah: »Le gospoda Rozmana ne morem pripraviti, da bi Drobtnice podpirali; še jim mrzi, da smo jih družbi sv. Mohorja prepustili...« Takrat (1857) je bil Rozman stolni kanonik v Št. Andražu, umrl je kot nadžupnik konjiški 12. avgusta 1874.

Rozmanov molitvenik obsega v svojem četrtem delu: *Svete pesmi*. Zbral je 18 pesmi za Gospodove praznike; 33 Marijinih in 7 stanovskih pesmi.

Najlepše med njimi so Slomškove, ki pa niso vselej označene z njegovim imenom. Rozman namreč tistih pesni, za katere je vedel, da jih je Slomšek povzel po nemškem besedilu: Mašne, bogoslovne, misijonske: ni pripisal njegovemu imenu. Kako pa je cenil Slomškove izvirne pesmi, je dokazal s tem, da v številu pesmi ni navedel z imenom nobenega pesnika razen Slomška.

Slomškove svete pesmi gladko teko; nimajo kdo ve kaj opuščajev; so lepega pesniškega izražanja; tudi so za tisti čas dovolj čistih rim. Seveda je včasih prav rima kriva, da se pesniku v stih primeša nemška beseda:

»O Marija, polna gnade,
Mati božje milosti,
Grešnika poglej! kak pada...«

In zopet:

»Oh naj spominja in vselej nas viža
Posihmal znanje misijonskega križa.«

Večkrat rabi tudi besedo »žegen« ali »žegnaj« nas. Besede »gnada«, »viža«, »žegen« so bile tedaj, kakor so še sedaj, večkrat v ljudskih ustih. Celo Pleteršnik navaja te tri besede v svojem slovensko-nemškem Slovarju z opombo, da so vzete po nemškem jeziku. Matej Cigale podaja k rabi besede »gnada« prav značilno primero: »Vaša Gnada kruha strada« (Titel ohne Mittel).

Vsebina svete pesmi.

Po vsebini bi Slomškove Svete pesmi razdelili: v mašne, blagoslovne, praznične Gospodove, Marijine, svetniške ter za razne druge slovesne trenutke in dogodke.

Za miselno vsebino svete pesmi je bil Slomšek prav občutljivega srca. Stojan je poslal Slomšku nekaj cerkvenih pesmi v presojo. Slomšek mu 19. decembra 1844 pove svojo sodbo: »Med pesmimi so nekatere pač vodene, na primer: Peta božična, Tretja velikonočna. Njih sprejem v zbirko bi morda mogla opravičevati le lepa arija ali splošna raba...«

Rozman je pri svoji zbirki Svetih pesmi ravnal že previdnejše. Povsod je sprejel za posebne cerkvene čase po eno samo in to najboljšo pesem; tako za advent in božič, kakor za post, veliko noč, binkošti in praznik sv. Reš. Telesa. Non multa sed multum. Ne mnogih, marveč mnogo. Prav nasprotno, kakor je to storil skladatelj Luka Dolinar, ki je svojo zbirko naslovil: »Mnoge svete pesmi« ter jo poslal v dveh izvodih tudi Slomšku v Sv. Andraž. Poklonil pa mu jih je preko Mihaela Stojana, ker si ni upal poslati jih naravnost škofu. Enako se Slomšek preko Stojana zahvaljuje (6. XI. 1848) »našemu neutrudljivemu pevcu in darovalcu za dragoceno darilo«. Vidi se, da je Slomšek v darovani zbirki predvsem cenil Dolinarjevo muzikalno delo.

Luka Dolinar je bil tisti čas župnik v Spodnjem Tuhinju. »Kakor človek je bil preprostega vedenja, ponižnega in blagega srca; kakor duhovnik je bil ves doma v zgodovini, v sv. pismu in v patristiki; kakor dušni pastir je bil neugnan v svojem svetem poklicu. Rojen Ločan je bil zvest slovenski rodoljub. Skladal je pesmi v dragem materinem jeziku in napravljal zraven napeve, ki še vedno svojo veljavo imajo in jo brez dvombe tudi ohranili bodo...« Tako je 3. septembra 1863 pisala »Zgodnja Danica« ob Dolinarjevi smrti. Umrl je točno enajst mesecev za Slomškom in točno en mesec za Riharjem, svojim prijateljem: 24. avgusta 1863.

Miselno so Slomškove svete pesmi zelo bogate. Ne samo, da bi pevcem ustregel, marveč da bi v mislih globlje posegel, se rad pomudi pri posamezni skrivnosti v mnogih kiticah. Tako zlasti v svoji pesmi »Sveto obhajilo«, ki je ena izmed njegovih najlepših in morda

sploh naša najlepša izvorna slovenska evharistična pesem. Pesem obsega v 28 kiticah skoraj ves dogmatični in pastoralni nauk o sv. Rešnjem Telesu. Prva in zadnja kitica se glasita v Slomškovi oziroma Rozmanovi priredbi:

>Hvali svet odrešenika — in pastirja dobrega,
Hvali duša rešenika — hvali svojga ženina.
Zdaj povzdigni serce svoje — jezik glasno naj zapoje:
Čast in hvalo Jezusu — v zakramentu svetemu.

Srečna duša boš sedela — na gostij jagneta,
Skrivno pesem mu boš pela — tam nevesta zvoljena.
Duša vzdigni serce svoje — jezik glasno naj zapoje:
Čast in hvala Jezusu — svojemu Žveličarju.<

Ali ne gre tej Slomškovi pesmi hvala, da se je v Slovencih poglobilo evharistično čustvo? Če ste že kdaj to pesem slišali peti v ljudskem zboru, tedaj boste morda radi pritrtili sodbi nemškega pisatelja Hoppeja, ki je v svoji knjigi o evharističnih božjih potih naštel tudi naše Brezje kot dokaz, da je evharistična misel v Slovencih globoko ukoreninjena.

Melodija svete pesmi.

Še bolj kakor za njeno besedilo je bil Slomšek pri cerkveni pesmi zavzet za njeno melodijo; zakaj po melodiji pride pesem v cerkev. Treba je torej melodiji pripraviti ali zastaviti pot v cerkev; kakršna je že pesem, primerna ali neprimerna svetišču.

Slomšek se je marljivo in spretno posvetil tudi temu važnemu svetemu delu. Njegovi duhovniki, pa tudi učitelji organisti v njegovi škofiji, so se zaradi cerkvenih napevov radi obračali na Slomška. Kdo ve, koliko popravil in nasvetov glede cerkvenih pesmi so prejeli neštetokrat od izvrstnega pevca in veščega skladatelja. Moral je za to muzikalično delo vneti in pripraviti še druge, da so mu pomagali.

Iz Slomškovih in nekaterih drugih prijateljskih pisem je razvidno, kako razsežno je bilo njegovo prizadevanje, da bi dvignil in požlahtnil slovensko cerkveno pesem v glasbenem pogledu. Naštejmo le nekaj takih dokazov.

Mihael Stojan in Andrej Pečovnik, njegova dva nekdanja učenca v celovški bogoslovnici, sta ga prosila za cerkvene muzikalije. >Kar zadene muzikalične note< — jima je odgovoril 24. avgusta 1836 — >jih bom kmalu v prihodnjih dneh prepisal in poslal v Celje mestnemu kaplanu Lahu, da si jih bo mogel le-tam vsak ljudskošolski učitelj prepisati, kolikor jih pač sam potrebuje...< Matej Lah, kaplan in potem vikar v Celju, je kakor Slomškov učenec dobro poznal želje in zahteve svojega učitelja glede cerkvene glasbe. Lah je bil torej v glasbenem pogledu poverjenik Slomškov, ki naj bi pazil na pravilnost in enotnost cerkvenih melodij.

Kakor Laha je sčasoma pridobil za večje umevanje cerkvene glasbe tudi prijatelj Stojana. Naroča mu, naj za pesmi, ki mu jih je poslal v pregled, zbere zanj tudi še vse arije, gospod Kopel naj jih postavi na orgle, in za en izvod naj poskrbi, da se pošlje na pripravnico v Celje. Večidel mu more, tako je pristavil, te arije posredovati sam. >Tako bo delo splošne koristi.<

V istem smislu piše 24. decembra 1849 tudi opatu Matiji Vodušku v Celje, če ni tamošnje glavno šolsko vodstvo preskrbelo prepisa cerkvenih arij za šolsko mladino.

O urejevanju napevov za cerkvene pesmi vsebuje zanimive podatke pismo, ki ga je pisal leta 1875 takratni ravnatelj deškega semenišča in bogoslovni profesor v Mariboru Ivan Skuhala izdajatelju Slomškovich spisov Mihaelu Lendovšču. Zvedel jih je od stolnega organista Peregrina Maniha, ki je bil prej v Sv. Andražu in pozneje v Mariboru Slomškova desna roka v glasbenih rečeh.

Pismo je na kratko povzel dr. Fran Kovačič v svoji II. knjigi o Slomšku na strani 44:

Po Manihovem sporočilu je Slomšek zložil najmanj deset napevov, v resnici veliko več, toda takih napevov ni hotel nikdar lastiti sebi, katerih ni popolnoma sam zložil. Če mu je prišel na uho kak nov napev, je poklical k sebi Maniha in ga opozoril, kaj naj bi se v napevu spremenilo. Pa sta poslušala: škof je zaigral melodijo na klavirju, Manih je pa poslušal; potem je zaigral Manih in škof poslušal. Če stvar še ni bila dovolj preizkušena, je škof stopil v kot k peči — radi primerne razdalje — in zapel; Manih pa je pisal note za njim. Nato je stopil Manih k peči in zapel, škof pa ga je spremljal s klavirjem po zapisanih notah. Če se je vse ujemale, je šel napev v tiskarno. Včasih je od prvotnega napeva ostal samo začetek, včasih kaka vrstica, včasih le rahel spomin.

Opisani zgled le priča, koliko časa in truda je Slomšek žrtvoval za dobro cerkveno pesem. Sodil je pravilno, da more le lepo ubrana sveta pesem dvigati duše k nebeškim željam in jih združevati z Bogom.

Bliže k Bogu.

Slomšek je hotel duhovno preroditi svoje ljubljeno slovensko ljudstvo. To je pač vsakega rodoljuba najlepši poklic, služiti in koristiti svojemu narodu; najplemenitejše delo vsakega apostola pa je: učiti svoje ljudstvo resnice in ga približevati k Bogu in s tem dvigniti na visoko kulturno stopnjo. Toda če hočeš priti s človekom do Boga, moraš priti prej človeku do srca.

To Slomškovo naziranje je njegovo apostolsko skrb in vnemo na poseben način obrnilo tudi na cerkveno pesem in glasbo. Cerkev, šola in dom, vsi trije kraji naj bi bili deležni bodisi nove ali prenovljene slovenske svete pesmi.

Če pa naj ljudska duša vstane v novem rodu, je treba vsepovsod začeti z mladino. Z mladino v cerkvi! Z mladino v šoli! Z mladino v domači hiši! Slomšek je ubral prav to pot in prav te strune.

Z mladino v cerkvi!

V Novi cerkvi pri Celju je kot kaplan začel poučevati dečke in deklice v cerkvenem petju. Zopet je v glasbenem pogledu oživel njegov spomin na Celje. Saj se je tudi sam še kot deček vnel za cerkveno pesem. Mlada srca so še posebno dovzetna za lepo pesem, saj jim prav ob sveti pesmi tako nedolžno, čeprav nezavedno vzkipevajo božje čednosti: vera, upanje in ljubezen.

Se više in uspešneje je usmeril Slomšek svoje glasbeno prizadevanje kot spiritual v Celovcu med bogoslovci. Kdo ve, kolikokrat jim je prepeval in prepel vse napeve po misalu, da bi jih navadil lepega in pravilnega bogoslužnega petja. Lahko si to predstavljamo, če pomslimo, kako je na primer v ljubljanski bogoslovnici skladatelj p. Hugolin Sattner ravnal z nami. Slomšek je v glasbenem področju vzbudil in vzgojil več bogoslovcev, ki so kot duhovniki popravljali in dvigali cerkveno petje na svojih službenih mestih.

Poseben božji blagoslov je njegovo blago prizadevanje za ljudsko petje in cerkveno glasbo našlo v Vuzenici, kjer je bil šest let župnik in dekan. Predvsem se je zavzel za dostojno opravljanje službe

božje. Oltar in kor, mašnik in pevci, vsi morajo v tem delati vzajemno. Kmalu so Vuženčani videli pred oltarjem mašnika v novih mašnih oblačilih in na koro so slišali cerkveno pesem v novih napevih. In Slomšek je mogel tedaj zapisati: »Tudi podravsko ljudstvo, dasi nekoliko počasno, mrzlo in okorno, me vendar ne pušča brez veselja.« Poleg novega petja je dobila Vuženica še novo zvonjenje. Zvonovi niso nikoli vabili zastonj, privabili so v cerkev toliko ljudstva, da mu je pero, sicer tako ponižno, v pismu prijatelju Stojanu 10. februarja 1841 zapisalo med drugim: »Ko bi le vsi duhovniki enako ravnali... lahko bi bilo preobrniti svet! Toda ne smemo tudi pozabiti besed kralja Davida: Ne nam, Gospod, ne nam, temveč svojemu imenu daj čast.«

Ako bi kdaj v kakšnem pogledu Slomšek blagroval tisto uro, ki mu je prinesla vest o njegovem imenovanju lavantinskim škofom, bi jo mogel blagrovati zato, da je s svojo nadpastirsko oblastjo napravil red na pevskih korih po vsej škofiji lavantinski. Pa ni treba misliti, da tedaj na Kranjskem ni bilo nesposobnih orglavcev, ki so pačili cerkveno petje in poniževali s posvetnimi proizvodi službo božjo. Koliko težav je imel s takimi orglavci Rihar?

Slomšek je torej sklenil izdati dve cerkveni pesmarici za nemški in slovenski del škofije. Nemško pesmarico »Kirchliches Liederbüchlein« je izdal še pred selitvijo od Sv. Andraža. Bila je namenjena ljudstvu, ker je prejšnja pesmarica, izdana za sekovsko škofijo 1835, večidel že pošla in so jo imeli le še orglavci na razpolago.

Še važnejša se je Slomšku zdelo cerkvena pesmarica za slovenski del škofije. Sodelavci z organistom Manihom na čelu so mu zbirali besedilo in napeve za slovensko cerkveno pesmarico. Toda zgodilo se je drugače, kakor je Slomšek mislil in pel:

»Devica Cecil'ja, zapoj
na orgle prelepo z meno!...«

Preden se je pripravilo potrebno gradivo, se je Slomšku kakor sv. Ceciliji na Rafaelovi sliki utrgala piščal iz orgel in zanj je utihnil vsak zemeljski glas... Pomembno pa je, da je cerkvena pesmarica, ki jo je več let po Slomškovi smrti izdala v Celovcu Mohorjeva družba, nosila ime: Cecilija. Ali je mar do tega prišlo po Slomškovi priprošnji? Vsekakor po njegovem nagibu.

Z mladino v šoli za cerkveno petje!

Leta 1853 je razpisal na 10 let po 5 gl. nagrade za vsako dekanijo za tisto šolo, ki bi se najbolj odlikovala v cerkvenem petju: »Moja iskrena želja je, da se šolska mladež pridno vadi v dostojnem, spodbudnem petju, ki navdušuje za vero, resnico, čednost; iz katerega lije ljubezen do domovine in njenega vladarja; na ta način se bo požlahnilo ljudsko in cerkveno petje.« Istega leta je izdal pesmarico za šolo: »Šola veselega petja za pridno šolsko mladino.« S to knjigo je zelo povzdignil šolsko in ljudsko petje v cerkvi. Pesmarico je založila Družba sv. Mohorja.

Z mladino v domači hiši za slovensko lepo petje!

S pomočjo bogoslovcev je zbral in popravil več koroških in štajerskih pesmi ter dodal še nekaj svojih, ki so se mu zdele primerne tako za preprosto ljudstvo kakor za nedolžno mladino. Matija Ahacelj je dal tej zbirki ime, glavno delo pri njej pa je izvršil Slomšek sam. Leta 1833 so v Celovcu izšle: »Pesmi po Koroških in Štajerskim znane, enkoljko popravljene ino na novo zložene.«

Doma in na tujem, povsod so Slomška zanimala cerkvene pesmi in orgle. V Marijinem Celju je na Malo Gospojnico 1833 kot romar pobožno poslušal romarsko pesem čeških romarjev. V Gorjah pri Bledu je na angelsko nedeljo 1834 z veseljem gledal spodbudno službo božjo; pa če je bilo oko zadovoljno z oltarjem, ni bilo zadovoljno uho s cerkvenim petjem. Zanimale so ga tudi korne molitve v stolnici v Ljubljani. Molilo se je nekoliko počasneje, kakor je bil Slomšek vajen v Celovcu, toda korarska maša se je vršila z navadnim petjem, torej manj slovesno kakor pri Sv. Andražu. V Stični na Dolenjskem je 7. septembra 1834 občudoval lepo cerkev in velike orgle, toda obžaloval zapuščenost cistercijske opatije. Ko bi bil sam, bi kakor Jeremija zapel nad opustošenjem stare častite Stične. Na cesti je srečal romarje, ki so z molitvijo in pesmijo romali k Mariji. Na Bučki bi bil rad 9. septembra na istem potovanju poskusil orgle, »največje orgle z 32 registri«, ki so bile nekdanj v kostanjeviški samostanski cerkvi, pa ni mogel, ker je bilo že veliko ljudi v erkvi.

Kakor za lepe orgle je bila Slomšku tudi skrb za dobre organiste. Tu sta predvsem, je sodil Slomšek, dve važni reči. Prva: Organist mora dobro poznati in vršiti svoje cerkvene dolžnosti. Druga: Organist mora imeti tudi redne, svoji službi primerne dohodke. Boljše vrši svojo dolžnost, večji bodi pri tem tudi organistov gmotni delež. Za organista mestne župnije v Celju na primer je dal opatu Vodušku 5. sept. 1852 tako navodilo: vsak dan naj igra pri sv. maši z blagoslovom, skrbi naj za spodbudno cerkveno petje in za dostojno cerkveno glasbo. Ker ne more računati s penzijo, pri njegovi nastavitvi ni treba nobenega provizorija; pač pa v nasprotnem slučaju... »Vsekakor bi bilo dobro« — je svetoval opatu že 12. jul. 1852 — »napraviti fasijo, ki jo prej ko mogoče še pred razpisom službe semkaj predložiš (v pregled in potrjenje).«

Akoprav je bil Slomšek uverjen, da je dobra cerkvena glasba stvar umetniškega navdiha, vendarle ni pozabil na organistovo gmotno stran. V mnogih nemških deželah so v zadnjih desetletjih v korist cerkveni občini in glasbi vse znamenitejše glasbenike skušali z dobro dotacijo navezati na cerkvene orgle. Isto je v svoji škofiji hotel doseči tudi že Slomšek, saj je bil v prijateljskih stikih in, kakor smo videli, deloma v sporazumnem vzajemnem glasbenem delu z najboljšimi slovenskimi glasbeniki svojega časa. Hudo mu je bilo, ko je videl, da si mora marsikdo, ki se v srcu čuti cerkvenega glasbenika, iskati zaslužka izven cerkvenega delokroga. Zjutraj v svetišču, zvečer na plesišču, kolikokrat se je to z organistom dogajalo v Slomškovem času in kdo more reči, da se danes ne ponavlja več kaj takega?

Potrebno je torej, da so tisti, ki so cerkveni glasbeniki in organisti, svoji vzvišeni službi primerno, tudi dostojno plačani; zlasti še, če jih odlikuje večletni akademski glasbeni študij. Pri nastavitvi cerkvenih glasbenikov bi morali odločevati le stvarni, ne pa kakšni osebni razlogi. Le tako bo mogla naša cerkvena glasba doseči spoštljivo višino. Za večjo čast božjo cerkvi niso zaželjene le mogočno in lepo zgrajene orgle, temveč so ji potrebni tudi glasbeno močni in gmotno trdni organisti.

Taka navodila je dajal Slomšek cerkvenim predstojnikom, predvsem onim v odličnejših krajih. Želel je, da bi zlasti ti cerkveno glasbo vedno bolj in bolje umevali, da bi jo zato tudi rajši pospeševali. Prav zaradi tega je Slomšek pri spretnih glasbenikih glasbena dela tudi sam naročal in jim v to pošiljal pesniško besedilo; in po izvršenem delu seveda ni ostal dolžan honorarja.

Zaupamo trdno, da je Bog, Oče luči, od katerega prihaja vsak dober dar, podelil Slomšku najvišjo in zadnjo milost, da bo pred njegovim prestolom s svojo priprošnjo koristil slovenskemu ljudstvu: naj mu torej izprosi vedro voljo, da bo kakor nekaj tudi sedaj hotelo peti; naj mu izprosi jasna vremena, da bo tudi moglo vedno peti; naj mu izprosi živo vero, da bo povsod poveličevalo Boga zlasti v cerkvi, ki je hiša božja, kjer bodi ljudska duša verna pevka po vzoru in varstvu sv. Cecilije.

Dr. France Kimovec:

Ljudsko petje.

b) *Brzina — tempo.*¹

Ena najvažnejših prvin ljudskega petja — za uspeh po neki plati najvažnejša — je brzina ali z italijansko besedo: tempo. Glede brzine precej organistov še ni prišlo do popolne jasnosti. Saj tudi nič čudnega ni. Organist in pevovodja je po svoji službi postavljen za to, da v cerkvi petje vodi. Ker so donedavna po vseh cerkvah ljubljanske škofije redno peli samo zbori — v lavantinski škofiji se je ljudsko petje še marsikje ohranilo, dasi je tudi vedno bolj ginilo — so pevovodje po dosedanem namenu svoje službene dolžnosti, po dosedanjih pravicah in dosedanem uspešnem, vse hvale vrednem delu kar lahko sklepali, da je tudi za vodstvo ljudskega petja po isti službeni dolžnosti poklican organist, pevovodja.

Seveda pa tako sklepanje ni nujno. Če je organist, pevovodja poklican, nastavljen za vodstvo zborovskega petja, s tem še ni poklican za vodstvo ljudskega petja. Zborovsko petje in ljudsko petje sta dve popolnoma različni in si v mnogočem — menda kar skoro v vsem — nasprotujoči vrsti cerkvene glasbe. — Vzemimo n. pr. samo harmonijo. Pri zborovskem petju ima vsak posamezen glas vsak ton, vsako noto točno predpisano, vsak postop natančno določen; harmonija rabi vse najrazličnejše oblike akordov vseh stopenj z vsakovrstnimi alteracijami, modulacijami, disonancami, neprestano meno, neprestanim prelivanjem barv, prepletanjem glasov, čeprav še ne posega naravnost v kontrapunkt, ampak ostaja pri harmoničnih sredstvih zadržkov, prehitov, menjalnih, prehajalnih tonov.

Harmonija ljudskega petja ne gre preko trozvokov treh glavnih stopenj: I., IV. in V. in še septakorda na dominantni. In kdor ljudskemu napevu piše harmonije, se mora tega pri vsakem zlogu, vsaki harmonični tvorbi dobro zavedati. Vse harmonije morajo biti take, da ljudje zraven lahko pojo svojo I., IV., V. in sicer vedno v fundamentalni, temeljni obliki. Če pisana harmonija tega ne dopušča, je sama po sebi sicer lahko najboljša, glasbeno visoke cene in vrednosti toda ljudskemu petju neprimerna, kar kvarna, ker ljudske pevce moti, jih zmede, jih preplaši in jim veselje do skupnega petja lahko vzame.²

¹ Tole tako važno poglavje sem napisal že pred leti, objaviti ga pa tedaj nisem hotel, ker se je ljudsko petje šele začelo in še nismo imeli — vsaj v ljubljanski škofiji — nobene prave izkušnje; vrelo je pa vse. Prav vprašanje brzine — tempa je bilo večini duhov tako zastrto, tako zamotano, da se mi je zdelo bolje počakati, da se megle razkade in pravilno misel pokaže in dokaže izkušnja. Na podlagi izkušnje sem to poglavje dopolnil, dasi bistva ni bilo v ničemer treba izpreminjati.

² Seveda je taka preprosta harmonizacija s I., IV. in V. stopnjo, pa še to kar naprej v temeljnih oblikah, za glasbeno oko lahko na vso moč zanikrna; tudj za zborovsko petje ne kdo ve kako prikladna; toda če poje vsa množica, njeno petje te preproste harmonične oblike nezaslišano povzdigne, v neskončnost potencira, jim da

Zborovsko petje dalje prenese vsakršno modulacijo tudi v najbolj oddaljene tonovske vrste. Gotovo, da morajo take modulacije biti dobro pripravljene — saj zbor ni instrument. Na klavirju, orglah, v orkestru marsikaka modulacija — najdrznejša — lahko lepo zveni — zbor se pa morda dolgo z njo muči, toda tega učinka, kakor ga da instrument, navzlic vsemu trudu ne doseže. — Prav tako zborovsko petje lahko lepo požive z modro previdnostjo dobro odtehtane alteracije — pa so za vokalno petje, to je petje brez spremljanja kaj rade močno kočljive — ljudsko petje zmore samo eno modulacijo in sicer modulacijo v dominantno, pa še to le tedaj, če se modulacija izvrši s pomočjo vodilnega tona v napevu. Kadar se pa modulacija izvrši v nižjem glasu, se ljudski pevci zanjo navadno sploh ne brigajo, n. pr. v P. Angelika Hribarja prelepi pesmi: »Ti, o Marija!«

Da sta ljudska in zborovska pesem predvsem seveda najbolj različni melodično, po napevu, to čuti vsak otrok, to čuti vsak človek, celo ti, ki nimajo »prav nič posluha«, ki sami nobenega napeva ne zmorejo. In je nad vse mikavno to, da niti napevi najbolj priljubljenega skladatelja Riharja razen nekaj prav malo izjem za ljudsko petje niso prikladni. Saj imamo tudi iz poznejših časov več skladateljev, ki so vse skladbe pisali z nad vse poljudnimi in prikupnimi napevi. In vendar je od vseh napevov P. Angelika ljudstvo sprejelo samo njegovo »Ti, o Marija!« — Hladnikovi sta se uveljavili dve ali tri: »Presveto Srce, slavo!« »Usmiljeni Jezus« in še »Marija, skoz življenje«. Ali bo za kakim drugim skladateljem v ljudskem petju ostala kakšna sled, bo pokazala bodočnost. Gotovo je to, da sodobni skladatelj po svojem znanju in vsi svoji usmerjenosti veliko lažje zloži mogočno, slovesno latinsko mašo z orkestrom, ki bo gotovo dobra in učinkovita, kakor čisto preprosto pesem osmero, dvanajstero taktov, tako, da bi jo ljudstvo sprejelo za svojo in z navdušenjem prepevalo.³

Pri ljudskem petju je torej samo napev točno določen, samo njegove note s svojimi postopi natančno predpisane; vsi drugi glasovi pa pojo — ne »po notah« — ampak »po posluhu«. »Drugi« glas poje navadno v tercah ali sekstah, pa tudi v drugih intervalih, kakor je komu lažje; vendar vedno tako, da se vsi ti toni gibljejo v okviru treh glavnih harmonij na I., IV. in V. stopnji. Basi redno pojo temelje imenovanih treh glavnih stopenj; pa se včasih tudi ojunajo in pojo druge tone teh temeljnih trozvokov; zlasti še ženski »basi«, ki svoje tone izbirajo med temelji in drugimi toni, pripadajočimi tem temeljnim harmonijam. Višji moški glasovi navadno s sopranom pojo napev, nekateri včasih pojo tudi »čez«, to se pravi seksto pod sopranom ali — kar je isto — terco nad napevom; kadar to po napevu ne gre, pa druge visoke tone, pripadajoče trem temeljnim stopnjam. Srednji moški glasovi pojo ali z altom, ali pa pobirajo druge srednje tone imenovanih harmonij.

Pa tudi zgodovinsko sta obe vrsti petja: zborovsko in ljudsko petje strogo ločeni. Pri nas še prav posebno. Zborovsko petje imamo, odkar imamo organiste; tega je pa nekako sto let, splošno prav za prav še manj. Seveda je imelo nekaj imenitnejših cerkvâ orgle in organiste že prej, n. pr. ljubljanska stolnica, ljubljanske redovne in najstarejša župna cerkev

neverjetno silo in prečudno glasbeno lepoto, ki jo ima prvobitni, naravni, elementarni, od vsega iskanega, umetnega nezastriž izraz. Te preproste harmonije v svoji zaporednosti učinkujejo kakor premogočni morski valovi, ki se drug preko drugega zaganjajo v naravni, ne iskani, ne predpisani siloviti zaporednosti.

³ To smo čakali pri obeh naših velikih kongresih: za kongresno himno so razni skladatelji obakrat zložili znatno število skladb, ki so bile gotovo dobre, celó kar izvrstne, toda za ljudsko petje — to se jim je kar od daleč poznalo — ni bila nobena. Šele napev dr. Čerina, ki ga je pa za prvi kongres poslal pozneje, si je vso Slovenijo osvojil.

sv. Petra in nekatere cerkve po deželi, kjer so bile ali slovite božje poti: n. pr. cerkev na blejskem otoku⁴, Crngrob, Sv. Jošt, Sv. Primož nad Kamnikom itd., kjer take stare orgle še vedno pojó, ali pa so cerkve imele šole, kjer je učitelj bil hkrati organist. Druge cerkve orgel in organistov niso poznale. Seveda tudi ne pevovodij in zborov. Povsod po teh cerkvah se je stoletja in stoletja razlegalo samo ljudsko petje. Pa tudi pri drugih cerkvah, zlasti božjepotnih, je bilo vse petje redno ljudsko petje. Le take dni, ko ni bilo veliko romarjev, je pri maši orglal in pel organist sam.⁵

V mestih so seveda imeli tudi zборе; toda to niso bili mogočni zbori v današnjem zmislu, ampak majhni zborčki, največkrat za vsak glas po en sam pevec. Če jih je bilo po več, je bil že »luksus« — potrata. Takih »zborov«, ki imajo za vsak glas po enega ali dva pevca, imajo po Italiji še mnogo. — Prav letos sem večkrat slišal v Palermu, kako je pri kar najslavesnejši maši z veliko asistenco dvoglasno mašo pel »zbor« — treh pevcev. Sicer pa večji zbori po korih sploh prostora niso imeli. Saj po naših cerkvah še stojé orgle, ki so stare po 80, 90, 100 let, kjer je ob njih komaj kaj več prostora kakor za take majhne zborčke, četvero, petero, šestero pevcev.⁶

Prav v času te nove vrste petja je zborovsko petje izrinilo ljudsko petje iz naših cerkvâ. Kako se je godilo, sem popisal v »Domu in svetu« l. 1917. Nad vse presenetljiva je bila zame ugotovitev, da je ljudsko petje uničil prav za prav ljubljanski šenklavž, ljubljanska stolnica s svojim organistom in skladateljem — skladateljem, ki je bil od vseh slovenskih cerkvenih skladateljev do danes gotovo najbolj nadarjen, čeprav žal ne najbolj izobražen — skladateljem, ki je danes med vsemi cerkvenimi skladatelji ljudstvu še vedno najbolj priljubljen, najbolj popularen — z Gregorjem Riharjem. Prav za Riharja so se pri nas začele ustanavljati šole. S šolami so v župnije prišli učitelji, ki so se po tedanjih predpisih morali izvežbati hkrati tudi za organiste. In so se mnogi nadarjeni izvežbali sijajno, da

⁴ Na »Jezeru« so tik pred svetovno vojsko podrli orgle, katerih pozitiv (manual) je bil iz l. 1654. Pedal je bil pozneje pridodejan. V teh orglah je bil tudi burdon 8' iz macesna. Medtem ko je bil ves drugi les močno črviv, ves ta register ni imel nití ene luknjice. Seveda so ga prevzeli tudi v nove orgle. Ko bodo nove orgle že vse črvjedne, bo ta macesnov burdon še vedno nedotaknjen pel — po novih dveh in treh sto letih.

⁵ Prejšnji cerkvenik na blejskem Jezeru, stari Ribčnik, je pripovedoval, kako je svoja mlajša leta na »Jezeru« romarjem še vsak dan pri maši orglal in pel.

⁶ Iz svojih otroških let se dobro spominjam, kako so po vseh cerkvah — razen v Cerkljah, kjer je imel Vavken za tiste čase izredno velik zbor — peli taki majhni zborčki: navadno tri ženske in dva moška. Ena je pela »prim« (prvi glas, sopran), druga »sekund« (drugi glas — visok alt), za tretjo se pa ne spominjam več, kako so rekli; pela je, kakor danes pravimo, alt; če je bilo treba harmonijo izpolniti, je pobirala tudi tenorove note. Moška sta pela, kakor sta imela glasove: z nižjim glasom bas, z višjim pa ali tenor ali pa nekakšen bariton, tako da je bila harmonija takega petja kar nasičena. Taki zborčki so moje mlade dni bili zlasti po podružnicah, pa marsikje tudi še po župnih cerkvah. — Pevci so se sami zbrali in »učili«. Kako? Hodili so poslušat v sosedne cerkve, kjer so imeli organista in orgle, tam so novo, neznano pesem poslušali, si jo zapomnili, jo popoldne po »nauku« »poskusili« in naslednje nedelje se je razlegala že s kora domače cerkve — seveda harmonično prikrojena njih zmožnostim in njih preprostemu harmoničnemu čuvstvovanju, ki pa ni bilo slabo. Moški, zlasti basi, pa tudi tenori so si pogosto zapomnili kak značilnejši postop, tudi kakšno figuracijo in so take postope — n. pr. razdeljen trozvok navzgor — navzdol peli z mogočnim, samozavestnim poudarkom: češ, to tudi mi znamo. — Stari pevec Hribar iz Ihana, brihten mož z nabrušenim jezikom, mi je z upravičenim ponosom pripovedoval, kako so ihanski pevci ob nedeljah jutraj hodili k maši v Domžale; tam z napeto pazljivostjo poslušali novo pesem — hiteli domov, jo brž »poskusili« in jo ob desetih že zapeli Ihancem. »Pa sem tudi pel«, je dejal, »da se je klop pod menoj tresla«. Saj je rabil še krepkejšo gorenjsko besedo, pa je zmisel tudi takole dobro zadet.

so postali odlični organisti, pevovodje, skladatelji. Da omenim samo najbolj vidne: Vavkna, Cveka, Adamiča, Levstka.

Z učitelji v šolo so v cerkve prišle orgle. Organistom učiteljem je bilo treba pesmi, treba not. Teh jim je v prečudni bogati obilici oskrbel neverjetno plodoviti, silno rahločutni, mili Rihar, ki je s tenkim ušesom prisluhnil ljudski melodiki, ne da bi kjer koli ali kakor koli v svoje skladbe hotel mešati folkloro; čemu tudi, ko mu je pesem sama pela tako po naše, tako neposredno vstajala iz srčnih globin, kakor nikomur pred njim pa tudi za njim kdo ve ali bo še kdaj komu tako neposredno vrela iz duše...

Tedanje organiste je Riharjeva nežna milina vse prevzela — prevzemala je ljudi, ki so jih poslušali. Peti jih ljudje izvečine niso mogli; pa tudi če bi kdo katero mogel — bognasvaruj, da bi se v petje zbora in orgljanja oglasil. Tedanji učitelji so imeli do ljudstva veliko moč in niso pustili, da bi se kdo oglasil spodaj v cerkvi. Bog obvárui! — Tako je najbolj priljubljeni skladatelj, vodja stolnega zbora pred 90—100 leti ljudsko petje v ljubljanski škofiji uničil. — Zato je popolnoma krivična obdolžitev mnogih, da so ljudsko petje uničili cecilijanci. Ko so cecilijanci nastopili, že en cel rod, ena cela generacija ljudskega petja poznala ni. Najboljši dokaz nam je veliki škof, poznejši kardinal Missia, ki je takoj potem, ko je zasedel škofijsko stolico sv. Nikolaja, bridko tožil, da v njegovi škofiji ljudskega petja ni. Nastopil je pa škofovsko službo hkrati z redkimi cecilijanci.⁸

Že sam ta kratki zgodovinski spomin nam dovolj zgovorno priča, kako močna nasprotnika sta si zborovsko in ljudsko petje; saj so šibki zborčki četrto, petero, šestero ljudi v nekaj letih mogli izkoreniniti ljudsko petje do dna, ko je stoletja in stoletja koreninilo med nami.⁹

Te podatke navajam zato, da bomo razliko med obema vrstama laže umeli, laže pa tudi umeli nasprotje med obema vrstama, ki se še ni poleglo, laže razumeli odpor, ki zoper bistvo in naravo ljudskega petja vedno iznova vstaja očito — prikrito; saj se ta ali oni uradno, javno priznava za pristaša ljudskega petja, včasih kar navdušenega, z delom in ravnanjem je pa ljudskemu petju lahko nepomirljiv nasprotnik, ker ga ne gleda takega, kakršno je po svoji naravi, ampak mu hoče vsiliti svoje mnenje, ga raztegniti na Prokrustovo¹⁰ posteljo načel, po katerih se razvija zborovsko petje.¹¹

To hočem poudariti, da ima vsaka vrsta glasbe in posebej petja svojo naravo, svoj svojski značaj, zato pa tudi iz te narave in svojskega značaja potekajoče zahteve in nepisana pravila: melodična, harmonična, ritmična, pa tudi in prav posebej še — pravila in zahteve glede brzine. Kdor se za pravila in zahteve ne mení, z ljudskim petjem nikamor ne more. Ne le to! Ovira ga in lahko kar uničuje.

⁷ Stara žena mi je mlademu študentu dopovedovala, kako je bilo to takrat strogo, da še nikomur na misel ni prišlo, da bi peti le potihem poskusil.

⁸ O tem in še marsičem sem — menda l. 1913. marsikaj napisal v Bogoljuba.

⁹ Prim. Slomškove in Majerjeve ugotovitve v istem članku »Doma in Sveta« l. 1917.

¹⁰ Prokrust je bil hudoben velikan, ki je prežal na popotnike; vsakega, ki ga je ujel, je del na posteljo in mu ude toliko časa natezal, da so dosegli dolžino postelje; če je imel pa ude daljše, jih je toliko prisekal, da so bili za posteljo ravno pravišni.

¹¹ Saj je prav ista n. pr. s koralom, ko se korala lotujejo kar z načeli sodobnega petja, dasi sta si koral in sodobna pesem še neskončno bolj nasprotna, neprimerno bolj oddaljena kakor ljudsko in zborovsko petje, ko način sodobnega petja, prenesen na koral, koral popolnoma uniči, ubije, pomandra, mu lice tako izpremeni, da bi ga — po nemškem reku — »še lastna mati več ne spoznala«: iz nežnega, milega, božajočega, dušo skrivnostno vso prevzemajočega petja pod takimi rokami in grli postane ropotajoče kakor v težkih pruskih vojaških škornjih vse, kar je rahlega, nežnega, mandrajoče grmenje: prava potvara, kakor bi se ti iz angelskega obraza nenadoma zarežala zlódejeva spaka.

Nove orgle.

Mojster Franc Jenko je kot 39. in 40. delo (op. 39 in 40) postavil dvoje majhne — žal le enomanualne — orgle za Marijance na Hrvatskem in za Sv. Križ pri Litiji. Dispoziciji sta takile:

Marijanci:

Manual:	Pedal:
1. Principal 8'	8. Subbas 16'
2. Burdon 8'	9. Oktavbas 8'
3. Salicional 8'	Zvezi: man. — ped. superokt. v man.
4. Fugara 4'	Zbiralniki: p, f, tutti.
5. Flauto traverso 4'	Vse orgle v zatvornicah (žaluzijah)
6. Flautino 2' Mikstura — trojna	

Sv. Križ pri Litiji.

Manual:	Pedal:
1. Principal 8'	9. Subbas 16'
2. Cevna flauta 8'	10. Piano 16' (iz 9 + 2)
3. Dulcian 8'	11. Burdonal 8' (iz 9)
4. Unda maris 8'	Zvezi: man. — ped. superokt. v man.
5. Oktava 4'	Zbiralniki: p, f, tutti
6. Konična flauta 4'	
7. Superoktava 2'	
8. Mikstura — trojna	

Kar mikavno je primerjati že obe dispoziciji. Prva (marijanska) je namenjena za manjši prostor, ki ga bo lahko napolnila. Druga za večjega, ki ga mora tudi napolniti, zraven pa dobro služiti vsem močno različnim glasbenim potrebam katoliške božje službe. Skupni registri v obojih so samo trije: principal, mikstura in subbas, ki podlago dajo, ki so neobhoden temelj vsakih orgel. Vse drugo je, dasi sorodno, vendar bistveno različno. Gosteči register v prvih je tihi, skromni, vsemu se podreajoči burdon; v drugih je že nekoliko bolj živa, le za spoznanje odločnejša cevna flauta. Za nežno svelobo imajo prve rahli, po starem načinu odlično intonirani salicional, druge pa kar dve vrsti: mehki, komaj zaznavno šumeči dulcian zraven njega pa dovolj izrazito, dasi še vedno zadržano intonirano unda maris ki je pa v resnici na stari način intonirana prijetno, obzirno režoča gamba, ki je veliko nežneje intonirana kakor sodobna gamba, zlasti še kakor je bila gamba nekaj desetletij nazaj; nežneje, kakor je bil celo marsikateri salicional ali fugara iz komaj preteklih časov. Intonacija je taka, da se more brez skrbi rabiti tudi pri petju. Ta unda maris je prav za prav samo praktični rabi bolj prilagojena, bolj telesnostna vox coelestis. Za rast v višavo temeljnih registrov imajo marijanske orgle iskrečo se fugaro, ki jo prideneš kamor koli, pa se zveza vedno zablisketa v prijetnem žaru; svetokriške pa izdatnejšo, dasi spretno intonirano oktavo. Za mehko razjasnitev temeljev imajo prve božajočo flauto traverso, druge odločnejšo, dasi še vedno mehko konično flauto. Prvim zvok do bleščeče se mehke višine izpopolnjuje živahni, izraziti, pa kar moči rabli flautino, drugim pa, dasi obzirna, pa vendar izdatna, za orgelski ton tako izrazita superoktava. Ker mora pri svetokriških subbas biti krepak, imajo za nežnejšo igro v pedalu iz subbasa in cevne flave kombiniran register Piano 16. Edino nesoglasje v pedalu je na videz v tem, da imajo nežnejše marijanske za izpolnitev krepkejši oktavbas 8', svetokriške pa izdatno rahlejši burdonal 8'. Vzroka za tako ureditev sta bila dva: v prvih naj bi samo-

stojni oktavbas, mogočno okrepi subbas, ki naj bi zaradi splošnega značaja orgel bil nekoliko rahlejši, v drugih naj bi pa subbas zaradi tihega Piano 16' bil krepkejši, tako da bi tišji, iz subbasa in cevne flavte kombinirani burdonal za jasnost pedala zadostoval. Drugi vzrok je bil pa denar: burdonal je pač cenejši kakor samostojni oktavbas.¹

Orgle za Marijance imajo izrazit značaj baročnih orgel. Če jih poslušáš, ti misel in spomin nehotе uhajata k orglam, ki je v palači Malega Trianona nanje igrala nesrečna francoska kraljica Marija Antoinetta.²

Ouari sta obe preprosti. V Marijancih je preprosto, prijetno rokodelsko okrašeno delo. Pri Sv. Križu je vsa sprednja stran (prospekt) iz samih piščali. Da črta ni pretrda, so piščali v sredini pomaknjene nekoliko ven. Igralnika sta oba hrastova, zelo lepa in pripravna, znotraj črno loščena (polirana). Pedalne »črne« tipke so res črne.

Oboje orgle so vsake po svojem namenu in prostoru izvrstne. Točna funkcija, izrazita intonacija, jasni, enotni, bliščeči plenu jima daje še posebno vrednost.

Marijanske orgle bi po svoji intonaciji bile odlično glasbilo za zasebno stanovanje, zlasti če bi manualni registri bili razdeljeni na dva manuala, n. pr. I. man.: principal 8, fl. trav. 4' in mikstura; II. man.: burdon 8, salicional 8, fugara 4', flautino 2'; mogel bi se pa salicional postaviti tudi v I. man., ker bi orgle tako postale še bolj porabne; za spremljanje registrov I. man. bi izvrstno služila fugara (seveda igrana oktavo niže, kar pa danes nikomur niti na misel ne pride, kaj šele da bi rabil. In vendar — koliko registrov, ki danes v toliko orglah gluhi stoje, bi se dalo s pridom in kar odlično porabiti...).

Dr. Fr. Kimovec.

Iz odbora Cecilijanskega društva v Ljubljani.

Z a p i s n i k 5. odborove seje dne 14. junija 1940.

Navzočni so bili: msgr. Steska, ravnatelj msgr. Premrl, gg. Lavrič in Jamnik.

- Dnevni red: I. poročilo o orglarski šoli;
II. poročilo o upravi »Cerkv. Glasbenika«;
III. dogovor o občnem zboru;
IV. slučajnosti.

Ad I. Ravnatelj orglarske šole msgr. Premrl je podal to-le poročilo: Na koncu I. polletja, 10. febr. t. l., je bilo v obeh letnikih (v II. in III.) skupaj 21 učencev. Od teh jih je 14 zdelalo s prav dobrim in 7 z dobrim uspehom.

Konec aprila je glasbena šola izgubila odličnega učitelja in vzgojitelja profesorja g. Gröbminga, ki je bil imenovan za upravnega ravnatelja na drž. glasbeni akademiji v Ljubljani. Gospodu izreka Cecilijansko društvo za 15 letno požrtvovalno delo na šoli toplo zahvalo in mu obenem čestita k napredovanju! Njegov predmet je prevzel stolni dekan g. dr. Kimovec.

Klavir, ki ga je društvo nameravalo kupiti, je bil že pred časom prodan. Za enkrat bomo morali še kar potrpeti s starima klavirjema in pianinom.

Društvo organistov je dobilo 3000 din podpore od Cecilijanskega društva.

Na orožne vaje so bili poklicani 3 učenci. Dva sta se že vrnila. Učenec Trdin Franc je delal predčasno izpit, zato da je mogel oditi služiti vojaški rok.

¹ Hvale vredno pri obeh dispozicijah je še to, da nobena nima sicer neizbežne ostre gambe, ki v enomannualnih orglah res ne ve, kaj naj počne. Za petje ni zanič: saj ga samo kvari; za solo, za kar edino je, je ni mogoče rabiti, plenu pa tudi rajši več škoduje kakor pa koristi. Za tiste redke prilike, ko jo je vendar le moči s pametjo rabiti (največkrat jo rabijo brez pameti in zoper vso pamef), je pa le predraga...

² Danes stoje v okrogli kapeli pod severnim stolpom cerkve sv. Sulpicija (Saint-Sulpice). Pod elegantno kasetiranim in z rozetami okrašenim visokim kupolastim obokom danes, po skoraj dve sto letih (l. 1748 jih je naredil »prestonaslednikov mojster Nikolaj Somer) še vedno prečudno ljubko zvene. Imajo pa osem registrov na dveh manualih. Pedal ima samo eno oktavo, pa je še ta prenesena z manuala.

Završni izpiti za II. polletje se prično 17. junija. Končni glavni izpiti pa bodo 25. junija od 8 dalje.

Absolventov III. letnika bo 9, oziroma 8, ker je eden pri vojakih. Učenec Lotrič Anton prosi, da bi mu bilo dovoljeno absolvirati že z drugim letnikom, to pa zaradi tega, ker ima že službo v domačem kraju. Na predlog msgr. Premrla tudi odbor pristane in se ugotovi prošnjo v toliko, da bo mogel naknadno (po privatnem študiju še) napraviti dopolnilni izpit iz harmonije (II. I.) in kontrapunkta.

Sprejemni izpiti za novopriглаšence bodo 1. julija. Priglašeni je že dosedaj precej kandidatov, a sprejeti jih bo mogoče le kakih 10 do 12.

Za vrhniško dekanijo je bil imenovan za nadzornika petja g. Alojzij Velkavrh, organist v Dol. Logatcu.

Ad II. Uprava »Cerkv. Glasbenika«. Ker msgr. Premrl zaradi imenovanja za profesorja na glasbeni akademiji želi prenehati z upravo lista, sklene odbor, da se reši to vprašanje tako: vsa zaloga starih letnikov »Cerkv. Glasbenika« se spravi v posebno sobo na škofijskem podstrešju. Nekaj izvodov, posebno mlajših, pa bo imel predsednik društva msgr. Steska v svoji pisarni. Za ekspedicijo lista in za druge zadeve pri upravi bodo pod nadzorstvom msgr. Steske skrbele gdč. Doberškove.

V imenu društva je predsednik izrekel ravnatelju g. Premrlu srčno zahvalo za trud in tako uspešno delo, ki ga je 30 let sam vršil pri upravi »Cerkv. Glasbenika«: Bog mu poplačaj! Urednik našega lista bo pa seveda ostal msgr. Premrl še naprej.

Ad III. Letos poteče sedanjemu odboru, ki je bil v teh treh letih že izpopolnjen, delovna doba in se bo v jeseni vršil občni zbor. Natančnejši program se bo še določil na prihodnji seji.

Ad IV. Slučajnosti. Naše društvo bo sodelovalo pri proslavi 350 letnice Gallusovega rojstva. Ta jubilej bo organizirala Glasbena Matica v Ljubljani.

Koncertna poročila.

I. Koncerti v Ljubljani. Hrvatski deški pevski in tamburaški zbor »A mruševoc« je priredil v maju dva prav dobro uspeša koncerta. Vodil ju je njihov dirigent Pavel Štefanac. — 10. maja se je vršil koncert sopranistk gospe Pavle Lovše in gospe Majde Lovše-Dugan s sodelovanjem pianista prof. Čedomila Dugana in klavirskega spremljevalca dr. Sama Lovšeta. Gospa Pavla Lovše, naša priljubljena odlična koncertna pevka je po večletnem prestanku nastopila z izbranimi samospeli Falconierija, Duranteja, Mozarta, Schumanna, Griega, Nováka in Paladilheja, potem pa s tremi Krekovimi in tremi Pavčičevimi. Njen glas je še vedno čvrst, prožen in čist, podajanje prikupno in doživeto. Z velikim uspehom je nastopila istotako njena hči, gospa Majda Lovše-Dugan, ki je pevsko izvrstno izšolana in tudi izredno sposobna koloraturka. Zapela je po en spev iz Händlovega »Mesij« in iz Bellinijeve »Mesečnice«, potem eno Šivičovo pesem, tri Dobroničeve in dve Širolovi, končno pet narodnih iz Bosne in Hercegovine, prirejene od Fr. Dugana mlajšega. Dodala je še Premrlovo »Jezus je majhen«. Gospo Pavlo Lovšetovo je zelo spretno in okusno spremljal na klavirju njen sin dr. Samo Lovše, gospo Majdo pa njen mož dr. Čedomil Dugan, profesor zagrebške Glasbene akademije. Dr. Čedomil Dugan je prvovrsten pianist, ki se je izkazal kot tak ne le v spremljanju, temveč tudi samostojno z izvajanjem Medjimurskih narodnih, prirejenih za klavir od Fr. Dugana ml., in orgelske Tokate Fr. Dugana st., prirejene za klavir od Stančiča. Vsem štirim izvajalcem tega zelo lepega koncerta se za nudeni redek glasbeni užitek zahvaljujemo in jim k uspehu čestitamo. — 6. maja je I. I. državna gimnazija v Ljubljani priredila v gimnazijski dvorani (telovadnici)

zelo uspelo glasbeno akademijo svojega dekliškega pevskega zbora ki je prav dobro zapel celo vrsto pesmi domačih skladateljev. Nastopile so tudi prvo- in drugošolke ž njim primernimi pesmimi pomladi. Pregljevo »Uspavanko« je podal dekliški oktet. Vse pevske točke je skrbno pripravil in spretno vodil prof. Ivan Repovš. Poleg zborovskih točk je bilo tudi nekaj solističnih nastopov (klavir, petje, gosli). — 17. maja je Akademski pevski zbor odpel koncert mestnim revežem v mestnem zavetišču. — 14. maja se je vršil koncert v Zavodu za italijansko kulturo. Izvajala sta ga čelist Luigi Chiarappe in pianistinja Enrichetta Petacci. — 27. maja je koncertirala mlada slovenska koloraturna sopranistka gdč. Ksenija Kušejeva s sodelovanjem pianista prof. Pavla Šivica in klarinetista Miljutina Ravbarja. Izvajala je nekaj klasičnih, nekaj romantičnih in nekaj sodobnih samospevov iz svetovne glasbene literature, iz slovenske pa Osterca, Šivica in Leskovića. Kot koloraturna arijo Gilde iz Verdijevega Rigoleta in Alabijevo pesem »Slavček«. Glasovno je pevka od prvega nastopa izdatno pridobila in ima zelo polno zlasti srednjo lego. Dobro sestavljen spored je v celoti lepo podala in se odlikovala posebno v kolorativnih skladbah. Na klavirju jo je spremljal g. prof. Šivic, ki je tudi samostojno zaigral po dve Sukovi in Martinujevi skladbi. — 10. junija je bil v frančiškanski cerkvi cerkveni koncert slovenske cerkvene pesmi 1508—1940. Izvajalo ga je Pevsko društvo »Ljubljanski Zvon« s sodelovanjem prof. Pavla Rančigaja na orglah in dveh pevki solistinj gdč. Drage Steinerjeve in gdč. Danice Pelanove. Koncert je nudil primeren, dokaj dober pregled slovenske cerkvene glasbe od Trubarja, Gallusa, preko Riharja, Nedveda, Foersterja, Vavkna, Fajgelna, Hribarja, Sattnerja in Hladnika do novejših: dr. Kimovca, Vodopivca, Premrla, Zeleznika, Jobsta, Mava in Tomca. Tudi izvajane skladbe so bile srečno izbrane, dasi bi moglo priti na spored še marsikaj novejšega daljšega. Izvajanje pevskega zbora in solistinj je v celoti jako zadovoljilo in smo skladbo za skladbo poslušali z užitkom. Pevske točke je naučil in vodil zborovodja g. Dore Matul. Profesor Rančigaj je kot organist oskrbel pri nekaterih skladbah, pisanih tudi za orgle, spremljanje in to svojo nalogo odlično rešil, pa tudi tri samostojne orgelske točke izvedel mojstrsko. — Glasbena Matica in Glasbena akademija sta priredili na koncu šolskega leta s svojimi gojenci več prav dobro uspešnih produkcij, med njimi eno komorno, eno orgelsko in Dvořakov oratorij »Stabat Mater«. Glasbena šola »Sloge« je priredila ob zaključku šolskega leta dve javni produkciji.

II. Koncerti drugod. 28. aprila se je vršila XI. produkcija Glasbene šole v Ljutomeru. — Meščanska šola v št. Vidu nad Ljubljano je imela v maju pevski in telovadni nastop. — 2. maja sta mladinska pevska zbora iz Loč in Vitanja nastopila v Slov. Konjicah. — Isti dan je bil koncert slovenskih pesmi v Novem mestu. — 3. maja je v Mariboru koncertiral orkestralni odsek tamošnje Glasbene Matice. — Hrvatski mladi pevci iz Amruševa so nastopili tudi v št. Vidu nad Ljubljano. — Akademski pevski zbor je pel v Tržiču in na Golniku. — Mariborska Glasbena Matica je priredila pevski koncert v Slov. Bistrici. — 17. maja je v Mariboru koncertiral tamošnji trio Klasine—Poljane—Bajde. — 19. maja se je vršil orgelski orkestralni koncert v frančiškanski cerkvi v Kamniku. Spored je obsegal Premrllove variacije na pesem P. A. Hribarja »Ti, o Marija« za orgle in orkester, Rheinbergerjev orgelski koncert v g-molu, nekaj skladb za orgle in nekaj za orgle in čelo. Orgljal je fr. Kanizij Fricelj, ki orgle popolnoma obvlada in se je tudi v tem nastopu pokazal mojstra. Kot čelist je sodeloval prof. Čenda Šedlbauer, kot dirigent pa g. Drago Mario Šijanec. Koncert je bil občinstvu zelo všeč. — V Cerkljah pri Kranju je bil 26. maja o priliki blagoslovitve novih Jenkovih orgel z zvonovi cerkveni koncert s sodelovanjem združenih zborov obširne cerkljanske župnije in prof. Pavla Rančigaja kot organista. Pevske točke izključno cerkljanskih skladateljev je vodil dr. France Kimovec. — Isti večer je bil pevski koncert na Jese-

nicah. — Zavod sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano je priredil vokalni in instrumentalni koncert svojih gojencev pod vodstvom prof. Tomca in prof. Snoja. — Oktet Fantovskih odsekov iz Rokodelskega doma v Ljubljani je priredil pevske nastope v Šmartnem pri Litiji, v Hrušici in na Vrhniki. — V Murski Soboti se je vršil prvi koncert novoustanovljenega pevskega društva »Zarja«. — Na Ježici je bil 2. junija koncert tamošnjega cerkvenega pevskega zbora. — Isti dan se je vršil v Trbovljah jubilejni koncert »Trboveljskega slavčaka« ob 10letnici njegovega obstoja. — 5. junija je bil vokalni in instrumentalni koncert Glasbene Matice v Ptujju pod vodstvom novega vodje g. Jožeta Gregorca. — 9. junija se je vršil zelo uspešen mladinski koncert v Škofji Loki. Nastopilo je 10 ljudskih šol z nad 500 pevci. — 10. junija je Celjsko pevsko društvo priredilo Risto Savinovu večer o priliki skladateljeve 80letnice. — Pevsko društvo »Zvon« v Šmartnem pri Litiji je priredilo koncert ob svoji 50letnici. — Glasbena Matica v Celju je priredila komorno-simfonični koncert kot končno prireditve ob zaključku 20 letnega jubileja obstoja in delovanja Glasbene šole. S svojimi gojenci je priredila tri javne nastope. St. Premrl.

Dopisi.

Iz Gorice. Predzadnjo nedeljo aprila smo spremili k večnemu počitku velikega našega kulturnega delavca Cirila Zamarja, župnika v Biljah pri Gorici. Ogromna množica ljudstva mu je izkazala svojo hvaležnost in zadnjo čast. Štiri in trideset duhovnikov-sobratov ga je spremljalo na zadnji poti na pokopališče. Pa je rajnik gospod Ciril to tudi v obilni meri zaslužil. Rodil se je rajnik gospod Ciril Zamar leta 1878 v Fojani, majhni vasi v vinorodnih Brdih. Gimnazijo je študiral deloma v Gorici in deloma v Novem mestu, kjer se je od mojstra Ignacija Hladnika navzel navdušenja za lepo zborovsko petje. Po končani gimnaziji v Novem mestu se je odločil za duhovniški poklic in vstopil v goriško semenišče. Leta 1904 je bil v mašnika posvečen. Kaplanoval je najprej v Kobaridu, kjer je z vnemo vodil pevski in tamburaški zbor. Potem je bil prestavljen v Solkan. Še danes se Solkanci z veseljem spominjajo njegovega mogočnega pevskega zbora in številnih kulturnih prireditvev pod okriljem izobraževalnega društva. S prijateljem Vinkom Vodopivcem v bližnjem Kronbergu sta bila v neprestanih stikih in delala polno načrtov za bodočnost, ki sta jih deloma tudi res izvedla. Po večletnem kaplanovanju v Solkanu je bil imenovan za župnika v Bilje. Sredi najplodovitejšega dela ga je zalotila svetovna vojna in mu za par let ustavila vse delo. Po vojni pa se je spet vrnil v razdejane in opustošene Bilje in začel obnavljati svojo opustošeno faro v duševnem in materialnem oziru. Lotil se je dela z vso vnemo. Na novo je sezidal podrti faro cerkev, razdejane podružne cerkve in opustošeno župnišče. Zapeli so novi zvonovi, oglasile so se nove orgle in s svetim misijonom je razsvetlil tudi duše svojih ljubljenih faranov. Bilje so se prerodile. Popravile so se porušene hiše, očistila so se polja in zopet so ozeleneli poteptani travniki. In zopet se je oglasila slovenska pesem, brez katere naš narod ne more živeti. In biljenski pevski zbor pod vodstvom g. Cirila je bil med najboljšimi v celi deželi. Biljenski župnik je poučeval v petju vse: moški zbor, mešani zbor, ženski zbor in otroški zbor.

In vse to skozi celih devet in dvajset let, odkar je prišel v Bilje, pa do svoje prerane smrti 19. IV. 1940. Pevski zborji so se menjavali in pomlajevali, generacija je prišla za generacijo — a župnik Ciril je ostal isti neomajni in vztrajni učitelj in organizator svojega naroda do zadnjega diha. Mnogo bridkih ur je prestal zaradi svojega dela, a ostal je zvest svojemu delu in poklicu. Vse za Kristusa — to je bilo njegovo geslo. Farno kmečko posojilnico je vodil tudi v najtežjih časih z najboljšim uspehom. Bil je sploh velik gospodarski talent. Vsem je pomagal — na samega sebe pa je popolnoma pozabil. S svojim gospodarskim talentom je omogočil prijatelju Vodo-

pivecu, da je izdajal svoje skladbe zvezek za zvezkom do zadnjega časa. Pri cerkveno-organizatoričnem delu mu je bila v veliko pomoč njegova neutrudna sestra Zalka, ki mu je delo olajšala zlasti v Marijini družbi in pri pevskem zboru kot izvrstna sopranistinja, na katero se je mogel vedno popolnoma zanesiti. Bil je mož dela in ljubi Bog mu je podelil to srečo, da je tudi sam videl uspehe svojega dela.

Smrt ga je zadela s svojo koso v polnem delu in polnem zdravju. Ko se je vračal od pogreba monsignorja Berlota, se je ponesrečil s kolesom. Temu se je pridružila pljučnica in v treh dneh je bil na mrtvaškem odru.

Na farovškem dvorišču mu je zapel v slovo domači moški zbor zares lepo in glnljivo. Glasove pa imajo Biljenci take, da smo jim bili že malo nevoščljivi. Ko je moški zbor izvajal pesem »Vigred se povrne« v as-dur, so drugi basi vzeli pri dominantni v nižji oktavi globoki es tako kremenito in polno, da sem ga slišal še daleč na ulico. »Pri »Nad zvezdami« pa so tenorji z največjo lahkoto zapeli visoki b. V cerkvi je pel poleg moškega še mešani cerkveni zbor. Mogočno je donela Grilančeva »Jaz sem vstajenje in življenje« (iz »Cerkv. Glasbenika«) po prostorni cerkvi.

Euge serve bone et fidelis — intra in gaudium Domini tui! V. Vodopivec.

Oglasnik za cerkveno in svetno glasbo.

Svete pesmice. Druga, pomnožena izdaja. Uredil Vinko Vodopivec. Gorizia 1940. Znana, priročna zbirka je izšla že v drugi izdaji. Ne bom je obširno popisoval, saj jo skoraj vsak organist dobro pozna. Pomnožena izdaja obsega 107 pesmi, med njimi so mašne, obhajilne, blagoslovne pesmi, dalje pesmi za vse cerkveno leto, potem Marijine pesmi in cela vrsta odpevov za litanije. V dodatku je nekaj pesmi za prvoobhajance. Pesem »Tiha noč na zemljo lega«, katere original je menda nemški, bi se v ljudskem petju bolj uveljavila, če bi bilo spremljanje bolj v tem smislu prirejeno. Tu je bolj zborovsko mišljena. Sicer so pa pesmi harmonizirane prav preprosto, enostavno in v ljudskem slogu. Tudi abecedna razvrstitev pesmi v posameznih pododdelkih je posrečena. Tako lahko vsako pesem hitro najdemo, če le poznamo začetno vrstico. Pesmarico toplo priporočamo!

M. Tome.

Štirinajst odpevov za litanije Sreca Jezusovega. Zložil dr. Fr. Kimovec. Dočim imamo Marijinih odpevov na izbiro, smo pri litanijah Sreca Jezusovega zanje skoraj v zadregi: Kimovčevi odpevi, ki jih je kar 14 na štirih straneh, bodo marsikoga rešili zadrege. Občutenj so preprosto, ljudsko. Kdor jih vseh 14 po vrsti preigra, mu seveda ne ostanejo takoj v ušesu; celo močne podobnosti so v njih, kar ni nič čudnega. Iz lastne skušnje vem, da je že 6, po vsebini podobnih odpevov v istem tonovem načinu in čim krajšega obsega, težko komponirati, kaj šele 14. V teku časa bo ljudsko uho samo izbralo tiste, ki so najbolj značilni. In teh ne bo ravno malo. Ti se bodo potem desetletja ali celo stoletja držali.

M. Tomc.

Dr. Francè Kimovec: **Pozdravljena, Kraljica!** Marijine pesmi za mešan zbor. V Ljubljani 1940. Založila Jugoslovanska knjigarna. Cena partituri 18 din; pri skupnem odjemu 10 partitur zaračunajo 9 izvodov kot glasove po 8 din. V zbirki je 16 pesmi, od teh je zadnja (Zdrava Marija) solistična za sopran (tenor) solo s spremljanjem orgel in gosli. Prve štiri skladbe so tako zvane vélike Marijine antifone (Pozdravljena, Kraljica!, Premila Mati Zveličarjeva, Zdrava, o nebes Kraljica!, Raduj se, Kraljica nebeška), ki so posebno porabne po petih litanijah. Namesto zbora bi jih moglo peti tudi vse ljudstvo, vendar bi se moral organist v tem primeru ozirati v glavnem na melodijo in opraviti, kot pravi opomba na koncu zbirke, spremljavo s tremi glavnimi stopnjami, kar zahteva že nekaj več spretnosti. Druge pesmi od št. 5 do 15 so na razna besedila zložene Marijine pesmi. V splošnem težijo skladbe vsaj v melodiji za ljudskim izrazom. Pri mnogih je pa harmonija dosti umetna, tako da v tej obliki, morda razen številki 3, 5 in 15, za ljudsko petje ne bodo porabne. Sicer pa tudi niso v ta namen zložene. Pesmi so zelo razgibane, kot smo pri dr. Kimovecu že

vajeni. Zbirko, v kateri bodo ljubitelji Marijinih pesmi našli dovolj izbire, priporočamo. M. Tome.

Stanko Premrl: Tema z varijacijami v E-duru za klavir. Ljubljana 1940. Samozaložba. Na kratko, osemtaktno temo je zložil skladatelj 10 varijacij, ki oblikujejo in spreminjajo temo deloma s harmonične, deloma z melodične strani. Nekatere, kot n. pr. št. 7, so ritmično precej razgibane. Skladbi ne bi škodil tekom razvoja močan odklon od začetnega tonovega načina v kak drug tonov način. Sicer je osnovni E-dur z močnimi alteracijami že v začetku zelo zastrt, vendar se varijacije poslužujejo v glavnem akordike začetne teme. Uho si zaželi kaj novega. Skladba je za izvajanje srednje težka. Zaradi širokih akordov jo bodo lažje izvajali pianisti, katerih roka ima velik obseg. V naši maloštevilni klavirski literaturi smo vsake klavirske skladbe vesel. Tudi to pianistom toplo priporočamo! M. Tome.

Srečko Koporec: Otroške skladbe za klavir. I. Edicija Sazako. Ljubljana. Cena 15 din. — Zbirka nudi 7 otroških klavirskih skladb. Naslovi posameznim so: Otroška igra, Pravljica, Stari očka pripovedujejo, Ples z medvedom, Sanje o Miklavžu, Ringa raja, Izlet po domovini. Vse skladbe kažejo sodoben, a prikupen izraz. So solidno grajene, vsebinsko naslovom prikladne. Naša glasbena mladina in glasbeni zavodi so dobili v teh Koporčevih klavirskih skladbah prav hvaležno in zanimivo snov. Zbirko toplo priporočamo. St. Premrl.

Razne vesti.

† **Učitelj Fran Zacherl.** 8. junija je v Ljutomeru umrl upokojeni učitelj g. Fran Zacherl. Pokojnik se je rodil 5. julija 1869 v Feldbachu na severnem Štajerskem kot sin nižjega uradnika. V rani mladosti je prišel v Ljutomer, kjer je obiskoval ljudsko šolo, v gimnaziju je hodil v Ptuj, na učiteljske v Mariboru in maturiral l. 1890. Učiteljeval je dve leti v Mali Nedelji, sedem let v Cezanjevcih, 27 let pa v Ljutomeru. Tu je ostal tudi v upokojitvi. Bil je odličen šolnik. S posebnim veseljem je budil v šolarjih narodno zavest s slovesno pesmijo. Uspešno je deloval tudi kot organist, in sicer v Cezanjevcih pet let, od 1901 do 1925 pa v Ljutomeru. Z veliko požrtvovalnostjo je nabiral cerkvene in priložnostne pesmi za razne blagoslovitve, pa tudi svetne narodne, ki so se že poizgubljale. O božičnih praznikih je izvajal posebno lepe in ljubke božične pesmi in sta jih večkrat pela z njegovo soprogo v duetu. Ustanovil je Glasbeno šolo v Ljutomeru in jo ob pišem številu učnih moči vodil prav uspešno. Letos v aprilu je ta šola pridelila že XI. javno produkcijo. Pokojni g. Zacherl je bil tudi zaveden Slovenec in se udejstvoval kot tak v mnogih društvih. Kot neumorni društveni delavec je bil osemkrat odlikovan. Kot človek je bil blagega srca, pristen dobričina, odločen katoličan, vzgleden družinski oče. Zapušča soprogo gospo Marijo in dva hčerki: Minko in Slavico. Gdč. Minka je profesorica glasbe na drž. učiteljski v Mariboru. Njim izrekamo globoko sožalje. Zaslužnemu pokojniku naj sveti večna luč!

G. Franc Ferjančič, kanonik v Novem mestu, bo obhajal 19. julija zlato mašo. Kot našemu odličnemu sotrudniku mu k tej slovesni priliki najiskrenejše čestitamo in prosimo Boga, naj ga kot zvestega služabnika oltarja ohrani še leta in leta in mu da dočakati še nadaljne redke mašniške jubileje.

G. dr. Gregor Krek, vseučiliški profesor v Ljubljani in slovenski skladatelj, je postal član Jugoslovanske akademije znanosti v Zagrebu. G. profesorju, ki je tudi član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, k novemu odlikovanju prav iskreno čestitamo.

Ravnatelj stolnega kora in stolni organist msgr. Stanko Premrl je bil 30. junija na lastno prošnjo od stolnega kapitlja te službe razrešen. Svojo glasbeno službo je vršil pri stolnici točno 31 let. Vodstvo kora in vse ž njim zvezane obveznosti je začasno prevzel g. stolni dekan dr. France Kimovec.

G. Anton Lavrič, zborovodja pri sv. Jožefu in v Križankah v Ljubljani, odbornik Cecilijanskega društva in vodja glasbenega oddelka v Jugoslovanski knjigarni, je

obhajal 17. junija 60 letnico rojstva. Ob tej priliki mu prav iskreno čestitamo k vsem dosedanjim uspehom zlasti na polju cerkvene glasbe in mu kličemo: Še na mnoga srečna in zdrava leta!

G. Jože Batestin, slušatelj strojnega oddelka tehnične fakultete v Ljubljani, je izumil napravo, ki avtomatično zapisuje, fotografira, improvizirano igranje na klavirju ali drugih glasbilih. G. izumitelj je svoj izum praktično razkazal v Hubadovi dvorani pred glasbeniki in časniki.

Dr. Danilo Svarova izvirna slovenska velika opera »Kleopatra« je doživela v Ljubljani popolen uspeh. Prvič je prišla na oder 11. maja. Dirigiral jo je skladatelj sam.

Na Glasbeni akademiji v Ljubljani sta ob sklepu šolskega leta 1939/40 diplomirala: gospa Zupanič Lilijana iz solopetja in g. Jeřábek Jaroslav iz gosli. Oba z odliko.

Anton Jobstove 4 obhajilne pesmi so pošle.

V ljubljanski operi se je v nedeljo 23. junija zvečer vršila pevska tekma. Na nji je nastopilo 32 pevk in pevcev iz različnih krajev Slovenije, iz mest in podeželja. Slišali smo mnogo lepih glasov in imeli tudi topot priliko se prepričati o velikih pevskih nadarjenostih našega naroda. Nagrajenih je bilo šest nastopov. Take pevske tekme bo naše občinstvo gotovo kakor sedanja prvo tudi v bodoče najtopleje odobraval in rado posečalo.

Ob sklepu šolskega leta 1939/40 so na orglarski šoli Cecilijanskega društva v Ljubljani napravili usposobljenostni izpit za organista: Arh Ivan, Grčar Rudolf, Jelcnikar Stanko, Juvan Ivan, Mahné Branko (z odliko), Rebolj Albin, Trdin Franc, Verbič Jože in Zaletelj Franc. — 1. julija so bili v šolo na novo sprejeti: Ahačič Jože iz Tržiča, Bajer Anton iz Novega mesta, Bolé Anton z Brezije, Čamernik Gabrijel iz Ljubljane, Cukale Ivan z Vrhniko, Drenšek Stefan iz Mačkovca pri Žužemberku, Gašperlin Zdravko iz Ljubljane, Jerman Anton iz Ločice pri Vranskem, Jezeršek Anton iz Nove Oselice, Lavrič Slavko iz Šmihela pri Žužemberku, Lenarčič Ladislav iz Mokronoga, Penik Franc iz Zapodja pri Hotiču, Pirc Jože iz Malega trna pri sv. Duhu, Sodnik Stanko iz Komende, Starič Marijan iz Dobrnica, Škof Niko z Vrzdence pri Horjulu. — Prihodnje šolsko leto na orglarski šoli se bo pričelo 30. septembra.

NAŠE PRILOGE.

V današnji 7. in 8. glasbeni prilogi v obsegu štirih strani se nahajajo: Zdrava Marija, moški zbor, zložil Stanko Premrl. Ta skladba je bila sicer že objavljena v Cerkvenih moških zborih l. 1929, a z latinskim besedilom. Tukaj ima slovensko besedilo in je na nekaj mestih tudi glasbeno nekoliko lažje prirejena. — Druga skladba je mešanji zbor z orglami »Pritecite vi kristjani« pokojnega Emila Hochreiterja. — Kot preprosti, kratki skladbi prinašamo Lojze Mavov Oče naš in Anton Jobstovo Marijino »Ave, o čista ti.« Posamezni izvodi se dobe po dinarju.

LISTNICA UREDNIŠTVA IN UPRAVE

Nekaj člankov je zaradi pomanjkanja prostora moralo izostatj in bodo objavljeni — ako Bog da — v prihodnji številki. — Vse naročnike vljudno obveščamo, da se je uprava našega lista z julijem tega leta preselila Pred škofijo št. 4/I. Upravo bo odslej vodil — kakor je bilo dogovorjeno na zadnji seji Cec. društva — predsednik msgr. Viktor Steska.

Izhaja kot mesečnik v dvojnih številkah. Cena listu z glasbeno prilogo vred 40 din, za dijake 25 din, za inozemstvo protivrednost 60 din letno. Uredništvo: Pred škofijo 12/I. Uprava: Pred škofijo 4/I. — Odgovorni urednik lista in glasbene priloge in izdajatelj Stanko Premrl v Ljubljani. — Tiska Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani (Jože Kramarič).